

Misija EU za vladavinu prava Izveštaj o nadgledanju pravosuđa

**Nalazi i preporuke
novembar 2021 – septembar 2022. godine**

Novembar 2022

Misija EU za vladavinu prava na Kosovu - EULEX Izveštaj o nadgledanju pravosuđa

Nalazi i preporuke
novembar 2021 – septembar 2022. godine

Novembar 2022

SADRŽAJ

Spisak skraćenica	5
Predgovor	7
1. Uvod	9
2. Nalazi sistemskog nadgledanja	10
2.1 Napredak u predmetima visokog profila.....	10
2.2 Povećani trend produktivnih ročišta.....	13
2.3 Izvršenje dopunskih kazni.....	15
2.4 Zakazivanje sudskih ročišta	20
2.5 Sudska uprava – Informacioni sistem za upravljanje predmetima	21
3. Nalazi tematskog nadgledanja	23
3.1 Borba protiv korupcije	23
3.2 Korupcija u zdravstvenom sistemu.....	26
3.3 Krivična dela po međunarodnom pravu	29
3.4 Rodno zasnovano nasilje	31
3.5 Procesuiranje predmeta terorizma.....	35
3.6 Sloboda izražavanja – krivična dela protiv novinara.....	36
3.7 Maloletničko pravosuđe: primena ‘diverzionih mera’ na maloletne prestupnike.....	39
3.8 Imovinska prava	42
3.9 Privatizacija i likvidacija	44
Aneks I – Spisak nadgledanih i referenciranih predmeta	46
Bivši EULEX-ovi predmeti	46
Bivši EULEX-ovi predmeti ratnih zločina.....	51
Predmeti na kojima nije radio EULEX.....	53
Predmeti ratnih zločina na kojima nije radio EULEX	56

SPISAK SKRAĆENICA

ADP	Automatska dodela predmeta
AS	Apelacioni sud
EKLJP	Evropska konvencija o ljudskim pravima
ESLjP	Evropski sud za ljudska prava
ISUP	Informacioni sistem za upravljanje predmetima
JIRZ	Jedinica za istragu ratnih zločina (PK)
KAI	Kosovska agencija za imovinu
KAP	Kosovska agencija za privatizaciju
KPA	Kosovska poverenička agencija
KSK	Korektivna služba Kosova
KZ	Krivični zakonik
KZSFRJ	Krivični zakon Jugoslavije
OT	Osnovno tužilaštvo
OS	Osnovni sud
PK	Policija Kosova
PKVS	Posebna komora Vrhovnog suda
PSK	Probaciona služba Kosova
RGBPK	Radna grupa za borbu protiv korupcije (PK)
SIU	Specijalna istražna jedinica (PK) (bivša RGBPK)
SSK	Sudski savet Kosova
STK	Kancelarija specijalnog tužilaštva
TSK	Tužilački savet Kosova
UKCK	Univerzitetski klinički centar u Prištini
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
VS	Vrhovni sud
ZIKS	Zakon o izvršenju krivičnih sankcija
ZIKS	Zakon o izvršenju kaznenih sankcija
ZKP	Zakonik o krivičnom postupku
ZPM	Zakonik pravde o maloletnicima

PREDGOVOR

Zadovoljstvo mi je da predstavim treći javni *Izveštaj o nadgledanju pravosuđa* Misije EU za vladavinu prava na Kosovu (EULEX). Nakon postepenog ukidanja njenog izvršnog mandata krajem 2018. godine, Misija je angažovana na robusnom praćenju pravosudnog sistema Kosova. EULEX je od tada objavio pet opštih *Izveštaja o nadgledanju pravosuđa*; prva dva su podeljena samo sa pravosuđem i institucijama koje su imale specifične odgovornosti u sektoru vladavine prava, dok su izveštaji objavljeni od 2020. godine dostupni javnosti, kako bi se osiguralo da građani i civilno društvo bolje razumeju kako se vladavina prava sprovodi na Kosovu. Kao deo niza javnih izveštaja o određenim segmentima vladavine prava, Misija je u julu ove godine objavila izveštaj usredsređen na postupanje pravosudnog sistema sa slučajevima silovanja na Kosovu.

Obezbeđujući da naši izveštaji budu dostupni na albanskom, srpskom i engleskom jeziku, a ove godine po prvi put i na Brajevom pismu, EULEX Kosovo nastoji da doprinese tekućim naporima za jačanje pravosudnog sistema Kosova. Kao Misija, odlučni smo da obezbedimo transparentnost o našem radu i podstaknemo informisanu javnu debatu o konkretnim pravnim sredstvima za poboljšanje odgovornosti i efikasnijeg pružanja pravde, oslanjajući se na konkretne primere i specifične preporuke koje imaju za cilj unapređenje vladavine prava.

Održavanje vladavine prava na kraju krajeva podrazumeva svakodnevne radnje pojedinaca, koji na osnovu svog položaja i odgovornosti u različitim institucijama i u civilnom društvu mogu da naprave razliku, na bolje ili na gore, u životu žena, muškaraca, devojčica i dečaka Kosova. Dok institucije i oni koji se bave pravom, kao što su sudije i tužioci, moraju da odgovaraju za svoje postupke, svi segmenti društva, uključujući organizacije civilnog društva, medije i informisane građane, imaju ulogu u promovisanju odgovornosti, transparentnosti i efikasnosti pravosuđa.

Uopšteno, ovaj izveštaj ukazuje na nekoliko relativno skorašnjih i ohrabrujućih dešavanja u sprovođenju pravde na Kosovu i Misija sa zadovoljstvom konstatuje da se u pravosuđu primenjuju neke od preporuka iz njenih prethodnih izveštaja. Tako je, na primer, opala stopa neproaktivnih ročišta među onima koje je Misija pratila, a u nekoliko praćenih predmeta visokog profila zabeleženo je aktivnije vođenje postupka.

Međutim, i pored nekih od ovih poboljšanja, još uvek se nedovoljno primenjuju raspoloživi alati za borbu protiv korupcije, uključujući i primenu dopunskih kazni; u velikom broju predmeta korupcije visokog profila i dalje ima kašnjenja; a napredak u procesuiranju predmeta ratnih zločina je ograničen na mali broj predmeta. Povrh toga, ostvarivanje pravde u slučajevima pretnji novinara i rodno zasnovanog nije dosledno, jer se pravda nejednako primenjuje. Saradnja i koordinacija između različitih delova pravosuđa, kao i unutar institucija kao što su Policija Kosova i tužilaštvo, ponekad takođe nedostaje.

Kao i prethodni izveštaji, ni ovaj izveštaj ne bi bio moguć bez saradnje i angažovanja relevantnih kosovskih institucija. Cilj je da se ovim izveštajem, u skladu sa mandatom EULEX-a kao Misije vladavine prava, dodatno pomogne kosovskim vlastima u unapređenju funkcionisanja pravosudnog sistema. Verujemo da će ga naše lokalne kolege primiti u istom konstruktivnom duhu kao i prethodne izveštaje i da će doprineti napredovanju Kosova na njegovom evropskom putu.

Lars-Gunnar Wigemark

1. UVOD

Kao i u prethodnim izveštajima, u ovom Izveštaju o nadgledanju pravosuđa ocenjuju se određeni aspekti funkcionisanja celokupnog lanca krivičnog pravosuđa – u fazi policije, tužilaštva i suda – kombinujući sistemsku i tematsku perspektivu, odraženu u strukturi ovog izveštaja.

Odeljak pod nazivom ‘Sistemska nadgledanje’ bavi se problemima identifikovanim uglavnom, ali ne isključivo, kroz praćenje pojedinačnih predmeta, ukazujući na moguće šire i sistemske probleme. U ovom izveštaju, ovo obuhvata napredak u predmetima visokog profila, odnos produktivnih i neproduktivnih sudskih ročišta, sprovođenje dopunskih kazni, zakazivanje sudskih ročišta i primenu informacionog sistema za upravljanje predmetima.

Odeljak pod nazivom ‘Tematsko nadgledanje’ usredsređen je na pitanja identifikovana kroz praćenje postupanja po specifičnim vrstama krivičnih dela, poput korupcije, rodno zasnovanog nasilja, terorizma i zločina po međunarodnom pravu. Pokriva i nove teme koje nisu bile obrađene u prethodnim izveštajima, kao što su krivična dela protiv novinara i primena diverzionih mera prema maloletnicima u kontaktu sa zakonom. Ovaj odeljak takođe sadrži poglavlje o procesuiranju parnica u vezi s nekoliko vrsta imovinskih sporova.

Kao i u prethodnim izveštajima, nalazi o svakom od analiziranih pitanja praćeni su prilagođenim preporukama nadležnim organima o načinima za rešavanje određenih aspekata u kojima su identifikovani nedostaci.

Nalazi i preporuke sadržani u ovom izveštaju zasnovani su na praćenju oko 300 predmeta, kao i na podacima i informacijama dobijenim od relevantnih institucija i iz konsultacija sa policijskim, tužilačkim i pravosudnim službenicima, kao i predstavnicima advokatskih komora i civilnog društva.

Pregled svih sudskih predmeta pomenutih u ovom izveštaju dat je u Aneksu.

Većina nalaza odnosi se na period od novembra 2021. do septembra 2022. godine; međutim, izveštaj takođe sadrži informacije o dešavanjima nakon tog datuma zbog njihove relevantnosti.

2. NALAZI SISTEMSKOG NAGLEDANJA

2.1 Napredak u predmetima visokog profila

Tokom perioda na koji se ovaj izveštaj odnosi, EULEX je nastavio da pažljivo nadgleda predmete visokog profila, prateći njihov napredak i sprovođenje preporuka koje je Misija dala organima pravosuđa u prethodnim *Izveštajima o nadgledanju pravosuđa*. U svrhu praćenja, EULEX kao 'predmete visokog profila' klasifikuje one predmete u kojima su optuženi imali visoke političke ili upravne funkcije, optužbe protiv njih su se ticale velikih, organizovanih grupa, teških krivičnih dela i koji su naneli štete od velike vrednosti, kao i predmete koje je ranije vodio EULEX i koji su još uvek u toku. Glavna krivična dela tiču se, između ostalog, organizovanog kriminala, korupcije na visokom nivou ili nasilnih zločina. Zbog velikog broja ovakvih predmeta, Misija ima kapacitet da prati samo određeni broj odabranih predmeta ove vrste.

EULEX je ranije ocenio da je u značajnom broju praćenih predmeta bio zabeležen spor tok postupaka, delom zbog uticaja pandemije COVID-19 na rad tužilaštava i sudova. Dugotrajne istrage i sudski postupci u ovakvim predmetima doprinose percepciji javnosti o izuzeću prestupnika visokog profila od pravnih posledica nezakonitih radnji i preferencijalnom odnosu pravosudnog sistema prema predmetima krivičnih dela povezanih sa korupcijom. EULEX je u ovom izveštajnom periodu sa zadovoljstvom zapazio promene, pošto je sada sudski postupak aktivan u nekoliko predmeta visokog profila, nakon što su duže vreme bili u mirovanju.

Predmeti visokog profila u kojima je zabeležen napredak

U bivšem EULEX-ovom predmetu *Olimpus I* (poznat i kao *predmet Zemljište*), u kojem su se okrivljeni 2016. godine teretili za nezakonito sticanje vlasništva nad zemljištem u društvenoj svojini i drugom imovinom, u praćenim sudskim postupcima primećen je napredak u tempu, sve dok je rad suda nije pao pod uticaj mera zaštite od pandemije. Pred kraj suđenja, postupak je usporen zbog promena u sastavu pretresnog veća, jer je jedan od sudija preminuo. Novom sudiji je ovaj predmet dodeljen 2022. godine. On je zakazao dva ročišta za jun 2022. godine i suđenje je moralo da počne iznova, kako je propisano zakonom za predmete u kojima nije bilo aktivnosti tri uzastopna meseca ili duže. Pored toga, dvojica okrivljenih koji su bili u pritvoru veoma dug period (više od šest godina), pušteni su u kućni pritvor u junu 2022. godine, što je predstavljalo značajan napredak. U svom prethodnom *Izveštaju o nadgledanju pravosuđa*, objavljenom u decembru 2021. godine, Misija je već napomenula da je dugo zadržavanje u pritvoru u pretpretresnom postupku veoma zabrinjavajuće u smislu ljudskih prava.

Sličan ubrzan tempo postupka zabeležen je i u bivšem EULEX-ovom predmetu *Olimpus II*, koji je povezan s prethodno pomenutim predmetom *Olimpus I* (*predmet Zemljište*). U predmetu *Olimpus II*, 16 okrivljenih se uglavnom terete za pranje novca na osnovu optužnice podignute 2016. godine. Nakon što je Apelacioni sud usvojio žalbu Specijalnog tužilaštva (STK) na prvobitnu odluku Osnovnog suda (OS) u Prištini o odbacivanju optužnice u julu 2021. godine, predmet

je 2. novembra 2021. godine vraćen na ponovno suđenje prvostepenom sudu. Od maja 2022. ročišta su se održavala redovno, a 7. novembra 2022. godine prvostepeni sud je objavio presudu kojom su svi okrivljeni oslobođeni optužbi.

U bivšem EULEX-ovom predmetu *Naser Keljendi*, optuženi je prvobitno optužen 2014. godine za organizovani kriminal, teško ubistvo, neovlašćeno posedovanje, distribuciju ili prodaju opojnih droga i neovlašćenu proizvodnju i preradu opojnih droga. Prvobitna osuđujuća presuda izrečena je 2018. godine, a ponovljeni postupak je počeo 2019. godine. Nakon toga je usledio značajan period neaktivnosti do početka 2022. godine, kada je zakazano nekoliko sudskih ročišta. Tako je postupak nastavljen tokom ovog izveštajnog perioda, čime je okončano mirovanje od gotovo tri godine.

U bivšim EULEX-ovim predmetima *Grande I* i *Grande II*, grupa optuženih, uključujući sina pokojnog predsednika Rugove, optužena je 2016. godine za nekoliko krivičnih dela, jer su navodno od Ambasade Italije, putem prevare, pribavili Šengen vize za pojedince sa Kosova. EULEX je pratio relativno spor tok glavnog pretresa pre i tokom pandemije COVID-19, ali su kasnije oba predmeta počela da beleže produktivna ročišta. Od aprila 2021. godine, ročišta u predmetu *Grande I* redovno se održavaju, dok je zakazivanje ročišta u predmetu *Grande II* počelo u aprilu 2022. godine, nakon što je postupak mirovao dve godine.

U ovom izveštajnom periodu zabeležen je napredak i u bivšem EULEX-ovom predmetu *Gradski klub*. Ponovljeno suđenje je počelo u Osnovnom sudu u Đakovici 23. novembra 2020. godine i nakon toga je održano više od 20 ročišta. Presuda je objavljena 14. marta 2022. godine. Optuženi je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 24 godine za krivično delo teško ubistvo, teško ubistvo u pokušaju, izazivanje opšte opasnosti i nedozvoljeno posedovanje i upotreba oružja. U septembru 2022. godine, EULEX je obavešten da je presuda uručena strankama i da je uložena žalba.

Predmeti *Stent* odnose na korupciju na visokom nivou u zdravstvenim službama i neuspeh organa za sprovođenje zakona i pravosuđa da zaštite prava građana i obezbede reparacije za oštećene. Početni predmet je podeljen na tri predmeta, *Stent I*, *II* i *III*. Zbog velikog broja okrivljenih i zbog toga što su neki od njih zbog bolesti često izostajali sa sudskih ročišta, *Stent II* je takođe podeljen na dva dela, *Stent II.1* i *Stent II.2*, pri čemu se potonji odnosi na odsutne okrivljene. Predsednik pretresnog veća je pogurao predmet *Stent I* zakazao redovna ročišta tokom proleća i leta 2022. godine, što je omogućilo da se ponovljeno suđenje završi krajem jula. Presuda je objavljena 1. avgusta, a obojica optuženih su još jednom oslobođeni optužbi. Svi ostali predmeti *Stent* i dalje su u zastoju.

Predmeti visokog profila bez značajnog napretka

Tokom perioda na koji se ovaj izveštaj odnosi, neki predmeti visokog profila ostali su spori ili neaktivni. Kao što je gore navedeno, predmet *Stent II.1* je napredovao do maja 2022. godine, iako prilično sporo, uz brojna ročišta koja su odlagana zbog odsustva okrivljenih. Pored toga,

zbog teškog zdravstvenog stanja predsedavajućeg sudije, od tada nisu zakazana nova ročišta. U predmetu *Stent II.2*, u kojem je optuženo šest lica, nije održano nijedno produktivno ročište od oktobra 2021. godine. Ročišta su više puta odlagana uglavnom zbog odsustva okrivljenih, navodno iz zdravstvenih razloga. Najmanje zabeleženog napretka bilo je u predmetu *Stent III*, a od novembra 2021. godine nije zakazano nijedno ročište.

U slučaju *Drenica I*, postupak je u zastoju od kada je Vrhovni sud (VS) vratio predmet Osnovnom sudu u Mitrovici na ponovno suđenje u junu 2018. godine. Ovo je bivši EULEX-ov predmet u kojem se optuženi visokog profila terete da su počinili ratne zločine protiv civilnog stanovništva u periodu od juna do septembra 1998. godine u vezi sa pritvorskim centrom Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) Likovac u Srbici. Nakon juna 2018. godine, Osnovni sud u Mitrovici je pokušao da ovaj osetljivi predmet ustupi drugom sudu, što je odbijeno. Prošlo je više od četiri godine od kada je US poslao predmet na ponovno suđenje Osnovnom sudu u Mitrovici bez ikakvog pomaka.

Bivši EULEX-ov predmet *Zemljište 4*, u kojem je 2016. godine podignuta optužnica protiv velike grupe optuženih za nezakonito vlasništvo nad zemljištem u društvenoj svojini, a koji je povezan sa predmetima *Olimpus I* i *Olimpus II*, još je jedan primer predmeta visokog profila koji miruje već nekoliko godina. Iako je visoka vrednost predmeta trebalo da podstakne sud da bude marljiviji u obezbeđivanju efikasnog vođenja postupka na glavnom pretresu, nije se mogao primetiti značajniji razvoj predmeta. Predmet je u fazi glavnog pretresa, a od 2019. godine nije održano nijedno produktivno ročište. Tokom 2022. godine zakazana su dva ročišta, ali su oba morala biti odložena zbog odsustva tužioca i jednog člana pretresnog veća, a nakon toga nije zakazano nijedno ročište.

Dvojica preostalih optuženih u bivšem EULEX-ovom predmetu *Bekstvo iz bolnice*, optuženi za zloupotrebu položaja ili ovlašćenja oslobođeni su u februaru nakon ponovljenog suđenja, dok je na presudu uložena žalba od strane Specijalnog tužilaštva (STK). Predmet je u februaru 2020. godine razdvojen, kako bi se ubrzao postupak. Važno je napomenuti da je razdvojeni deo predmeta, koji se odnosi na optužbe za zastrašivanje svedoka, ostao neaktivan jer nije održano nijedno ročište.

Od 2020. godine nije zabeležen značajan napredak u bivšem EULEX-ovom predmetu *Medikus*. Nakon više od godinu dana neaktivnosti zbog teškoća u pronalaženju znatnog broja oštećenih i svedoka, ročište je zakazano za 1. mart 2022. godine, ali je moralo biti otkazano zbog štrajka administrativnog osoblja u Osnovnom sudu u Prištini. Pored toga, suđenje je više puta odlagano, delom i zbog zahteva sudije za izuzeće, iz različitih razloga, koji je predsednik Osnovnog suda na kraju odbio. Ročište je konačno održano 9. septembra i očekivalo se da će biti pomaka u predmetu. Međutim, na ročištu održanom 2. novembra, sve strane su se složile da optužnica mora biti izmenjena, što će dovesti do daljeg znatnog odugovlačenja postupka.

Više detalja o svim gore navedenim predmetima sadržano je u Aneksu na kraju ovog izveštaja.

Preporuke:

- Tužilaštva i sudovi treba da sistematičnije prate procesuiranje predmeta visokog profila, da označe izuzetno duge postupke i ponovljena suđenja, da identifikuju uzroke ovih kašnjenja i da ih otklone.
- Kosovsko pravosuđe treba da prioritira predmete koji privlače veliko interesovanje javnosti i medija, kao i predmete koji se odnose na korupciju na visokom nivou i političare ili druge javne ličnosti, u skladu sa *Strateškim planom SSK-a za efikasno rešavanje predmeta korupcije i organizovanog kriminala 2022- 2024*¹.

2.2 Povećani trend produktivnih ročišta

Kako bi se garantovalo pravo na pravično suđenje u razumnom roku u skladu sa članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), neophodno je koliko god je moguće ograničiti broj ročišta koja se odlažu bez značajnijeg napretka u postupku. Ročište se može smatrati 'produktivnim' kada se održi kako je zakazano i kada se napreduje ka donošenju presude, na primer, kada se podnesu zahtevi za iznošenje dokaza ili prigovori na njih, kada se okrivljeni, oštećeni ili svedoci ispituju, ili se iznesu uvodne i završne reči. S druge strane, ročište se smatra 'neproduktivnim' kada je odloženo, a da nije ostvaren značajan pomak.

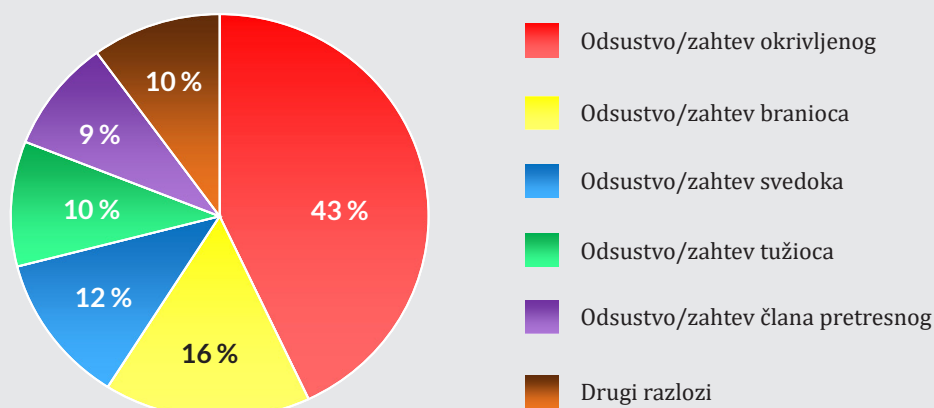
Nakon nalaza objavljenih u svojim prethodnim *Izveštajima o nadgledanju pravosuđa*, EULEX je nastavio da pažljivo prati odnos produktivnih i neproduktivnih ročišta u predmetima koje prati. U periodu od novembra 2021. do avgusta 2022. godine, EULEX je pratio ukupno 352 ročišta, od kojih je 91 bilo neproduktivno (26%). Kako je navedeno u prethodnom Izveštaju o nadgledanju pravosuđa, odnos neproduktivnih ročišta koji je Misija zabeležila u periodu od marta 2020. do oktobra 2021. godine bio je 30%.² Ovo smanjenje se može pripisati angažovanju Sudskog saveta Kosova (SSK) na rešavanju ovog pitanja u skladu sa preporukama EULEX-a o ovom pitanju.

Dva glavna razloga koja su dovela do neproduktivnih ročišta tokom izveštajnog perioda i dalje su odsustvo ili zahtev okrivljenog da se ročište odloži (39 sudskih ročišta), zatim odsustvo ili zahtev branilaca da se ročište odloži, uglavnom tvrdeći da im je potrebno više vremena za pripremu predmeta ili navođenje da su bolesni (15 sudskih ročišta). Nekoliko ročišta je moralo biti odloženo zbog odsustva tužilaca, sudija, svedoka, veštaka ili oštećenih.

¹ SSK 'Strateški plan za efikasno rešavanje predmeta korupcije i organizovanog kriminala 2022- 2024', https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/decisions/44297_Vendimi_KGJK_se_Nr_292_2021_Miratohet_Plani_Strategjik_per_Zgjidhjen_Efikase_te_Lendeve_te_Korrupsionit_dhe_Krimit_te_Organizuar_2022-2024.pdf, SSK veb-sajt, samo na albanskom jeziku, SSK, oktobar 2021, (poslednji pristup 3. oktobra 2022).

² U prethodnom izveštajnom periodu, mnoga ročišta su bila odložena zbog ograničenja u vezi sa pandemijom ili zbog toga što su stranke navodno bile zaražene virusom.

Razlozi za neproduktivna ročišta

EULEX je takođe primetio da kada je stranka bila odsutna sa ročišta, razlog izostanka u većini slučajeva ili nije bio naveden, ili izostanak nije bio opravdan pisanim dokazima, što predstavlja aspekt koji su sudovi često ignorisali. Pozitivan razvoj je to što je u predmetu *Grande II* pretresno veće kaznilo dva advokata odbrane sa po 200 evra zbog neopravdanog odsustva, što se skoro nikada ranije nije dogodilo. EULEX je snažno preporučio, uključujući u svom poslednjem *Izveštaju o nadgledanju pravosuđa*, da sudovi treba da koriste kaznene mere predviđene *Zakonikom o krivičnom postupku* (ZKP) i sankcionišu stranke koje prouzrokuju neopravdana odlaganja u postupku³.

Od ukupno 352 praćena ročišta tokom ovog izveštajnog perioda, 169 njih je bilo u predmetima visokog profila. U ovoj grupi, 31% (53 ročišta) bilo je neproduktivno, što je relativno visok procenat s obzirom na to da bi ovi predmeti trebalo da se rešavaju brzo, zbog težine krivičnih dela ili profila optuženih (u skladu sa regulatornim okvirom SSK, kao što je gore pomenuto). Pozitivno je da je procenat neproduktivnih ročišta u predmetima ratnih zločina bio manji, odnosno 21% (4 od 19).

Preporuke:

- Sudije treba da temeljnije proveravaju razloge odsustva stranaka i primenjuju dostupne mere predviđene *Zakonikom o krivičnom postupku*, uključujući kaznene i disciplinske mere.
- Sudski savet Kosova i predsednici sudova treba da vode evidenciju o predmetima u kojima se zakonske mere ne primenjuju i da pozivaju odgovorne sudije na odgovornost.
- Sudovi treba da pozivaju tužioce na odgovornost za neopravdana kašnjenja ili odsustva, tako što će obavestiti glavnog tužioca njihovog nadležnog tužilaštva.
- Sudovi treba da kazne braniocima za odugovlačenje postupka i da obaveste Advokatsku komoru.

³ *Zakonik o krivičnom postupku*, 04/Z-123, koji je stupio na snagu 1. januara 2013, član 64, ovlašćuje sudove da zbog odugovlačenja postupka branioca kazne novčanom kaznom u iznosu do 250 evra i dodatno ga obavezuje ih da obaveste Advokatsku komoru. Kada takva kašnjenja prouzrokuje tužilac, sudovi su dužni da obaveste glavnog tužioca u svom nadležnom tužilaštvu. *ZAKONIK O KRIVIČNOM POSTUPKU BR. 04/Z-123* (rks.gov.net) (poslednji pristup 16. septembra 2022). *Zakonik o krivičnom postupku*, 08/Z-032, objavljen 17. avgusta 2022, koji će stupiti na snagu 17. februara 2023, član 65, predviđa iste mere, uz povećanje novčane kazne na 1.000 EUR. (poslednji pristup 22. oktobra 2022).

2.3 Izvršenje dopunskih kazni

EULEX je nastavio da prati sprovođenje krivičnih sankcija, kao važan, ali često zanemaren element u lancu krivičnog pravosuđa. Za potrebe ovog izveštaja, EULEX se usredsredio na sprovođenje dopunskih kazni. Dopunske kazne imaju za cilj da pojačaju dejstvo glavnih kazni (i glavnih i alternativnih), i mogu se izreći samo u kombinaciji sa njima.⁴

Članom 59. *Krivičnog zakonika*⁵ utvrđena je lista od osam različitih vrsta dopunskih kazni, uključujući *zabranu obavljanja funkcije u javnoj upravi ili javnoj službi* (stav 2.3.) i *zabranu obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti* (stav 2.4.). Članovima 62. i 63. dalje se regulišu ove dve dopunske kazne. Na primer, ovim članovima se precizira da li je dopunska kazna obavezna i određuju opseg perioda u kome je licu zabranjeno obavljanje javnih funkcija, u zavisnosti od vrste krivičnog dela i od toga da li je učiniocu izrečena kazna zatvora, uslovna kazna ili novčana kazna. U *Krivični zakonik* iz 2019. godine uvedene su nove odredbe u članovima 62.⁶ i 63.⁷, kojima se propisuje obavezno izricanje dve pomenute dopunske kazne, između ostalog, u slučajevima korupcije i nasilja u porodici. Imajući u vidu značaj ovih kategorija krivičnih dela, EULEX je svoje praćenje usmerio na primenu i izvršenje dopunskih kazni u vezi sa presudama u predmetima korupcije.

Kao opšti nalaz, EULEX je uočio nedoslednosti i nedostatak standardizovanih praksi u sprovođenju ove dve kategorije dopunskih kazni. Na primer, na osnovu ispitivanja u svim osnovnim sudovima (OS), čini se da među osobljem postoji opšti nedostatak razumevanja koncepta dopunskih kazni i odgovornosti osoblja u vezi sa njihovom primenom. Štaviše, Misija je utvrdila da se sprovođenje krivičnih sankcija nije dosledno tretiralo kao odgovornost službenika za izvršenje krivičnih sankcija u OS, i da je ovaj zadatak često bio raspodeljen različitim kancelarijama ili osoblju. U svom prethodnom *Izveštaju o nadgledanju pravosuđa* objavljenom decembra 2021. godine, EULEX je naglasio potrebu da se bolje definišu uloga i odgovornosti službenika za izvršenje krivičnih sankcija u sprovođenju krivičnih sankcija, uključujući i dopunske kazne; nalazi Misije pokazuju da je napredak u ovom pogledu bio beznačajan.

EULEX je takođe primetio da većina sudova nije primenila dve posebne odredbe iz *Zakona o izvršenju kaznenih sankcija* (ZIKS), koje se odnose na sprovođenje dve gore pomenute dopunske

4 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januara 2019, član 40, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413> (poslednji pristup 16. septembra 2022): Glavne kazne su: 1) kazna doživotnog zatvora, 2) kazna zatvora i 3) novčana kazna; član 41: Alternativne kazne su: 1) uslovna osuda, 2) polu-sloboda i 3) nalog za obavljanje rada u javnom interesu.

5 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januara 2019, član 59, stav 2, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413> (poslednji pristup 16. septembra 2022): Dopunske kazne su: 1) ukidanje prava da bude biran; 2) nalog za nadoknadu gubitka ili štete; 3) zabrana obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi; 4) zabrana obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti; 5) zabrana upravljanja motornim vozilom; 6) oduzimanje vozačke dozvole; 7) nalog za objavljivanje presude; i 8) proterivanje stranog lica sa teritorije Kosova.

6 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januara 2019, član 62, stav 3, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>, (poslednji pristup 16. septembra 2022): Sud će zabraniti službenom licu da obavlja svoju funkciju u javnoj upravi ili funkcijama u javnoj službi u trajanju od jedne (1) do deset (10) godina, nakon izdržavanja kazne zatvora, ukoliko je lice osuđeno za bilo koje delo navedeno u Glavi XXXIII ovog Zakonika (korupcija i krivična dela protiv službene dužnosti) ovog Zakonika. Stav 4: Sud će zabraniti službenom licu da obavlja funkciju u javnoj upravi ili javnoj službi od 1 (jedne) do 5 (pet) godina, ako je isti kažnjavan za nasilje u porodici, prema članu 248. ovog Zakonika.

7 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januara 2019, član 63, stav 4, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>, (poslednji pristup 16. septembra 2022): Sud će zabraniti službenom licu da vrši profesiju, nezavisnu aktivnost, rukovodeću ili upravnu dužnost u trajanju od jedne (1) do deset (10) godina, ako je lice osuđeno za bilo koje krivično delo iz Glave XXXIII ovog Zakonika (korupcija i krivična dela protiv službene dužnosti) ovog Zakonika.

kazne. Članom 160. ZIKS⁸ propisano je da se presude koje sadrže i dopunsku kaznu zabrane vršenja funkcije javne uprave ili javne službe, odmah dostavljaju Ministarstvu državne uprave⁹, kao instituciji koja je nadležna za nadzor nad izvršenjem ove posebne vrste dopunskih kazni. U slučaju da osuđeno lice ne postupa u skladu sa dopunskom kaznom, Ministarstvo je dužno da obavesti nadležni sud.

Slično, članom 161. ZIKS¹⁰ propisano je da su sudovi dužni da presudu, uključujući zabranu obavljanja poziva, delatnosti ili dužnosti, odmah pošalju, između ostalog, javnom ili privatnom preduzeću u kome je osuđeno lice zaposleno i Ministarstvu za rad i socijalnu zaštitu¹¹, koje bi trebalo da vrši nadzor nad izvršenjem ove specifične vrste dopunske kazne. Tokom praćenja opaženo je da su pojedini sudovi saopštavali kaznu samo javnoj ili privatnoj ustanovi u kojoj je osuđeno lice zaposleno, a ne Ministarstvu, dok drugi sudovi nisu obavestili javne ustanove, jer su ovi sudovi pretpostavili da je dotična javna institucija već bila obavještena kao oštećena strana u prvostepenom postupku. Ova pretpostavka je, međutim, uglavnom pogrešna, jer je EULEX našao da javne institucije često igraju veoma pasivnu ulogu u sudskim postupcima u kojima su oštećene strane, posebno u predmetima korupcije¹². Jedan od osnovnih sudova je pretpostavio da je upis dopunskih kazni u Centralni sistem krivične evidencije¹³ dovoljan, što zapravo nije. EULEX je takođe opazio da su dopunske kazne često bile nepravilno ili netačno zavedene u ovom Centralnom sistemu krivične evidencije.

I Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo finansija, rada i transfera obavestili su EULEX da niko od njih nikada nije dobio nikakvu presudu od sudova koja im nalaže da nadgledaju izvršenje dopunskih kazni u njihovoj oblasti nadležnosti.

EULEX je dalje ustanovio da ne postoji sistem za prikupljanje i čuvanje relevantnih statističkih podataka o primeni i izvršenju dopunskih kazni od strane Sudskog saveta Kosova (SSK) na centralnom nivou ili od strane osnovnih sudova, što je Misiji otežalo da dobije podatke potrebne za sprovođenja ocene. S obzirom na to, Misija je odlučila da ovo pitanje sagleda iz drugog ugla, identifikujući presude u predmetima korupcije u kojima je trebalo izreći dopunsku kaznu zabrane obavljanja dužnosti u javnoj upravi ili javnoj službi, u skladu sa članom 62. stav 3 Krivičnog zakonika¹⁴. Misija je zatim proverila da li su dopunske kazne, koje su obavezne u takvim osudama za korupciju u slučajevima izricanja kazne zatvora, zaista izrečene u skladu sa zakonom:

8 Ime zakona je promenjeno sa Zakon o izvršenju kaznenih sankcija ZIKS na Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (Zakona o izvršenju krivičnih sankcija). Član 160. ZIKS je sada član 155. ZIKS.

9 Ministarstvo državne uprave pripojeno je Ministarstvu unutrašnjih poslova 2020. godine.

10 Ime zakona je promenjeno sa ZIKS na ZIKS (Zakona o izvršenju krivičnih sankcija). Član 161. ZIKS je sada član 156. ZIKS.

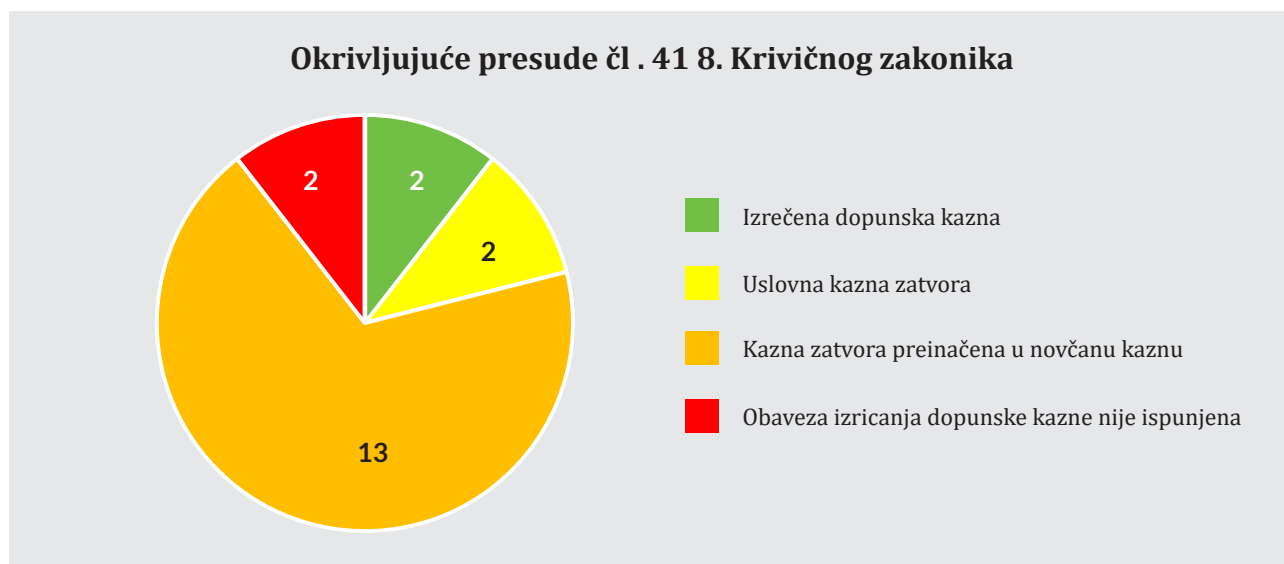
11 Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu se sada zove Ministarstvo finansija, rada i transfera.

12 Pitanje zapažene pasivnosti javnih institucija kao oštećenih u predmetima korupcije Misija je identifikovala kao zabrinjavajući trend u prethodnom Izveštaju o nadgledanja pravosuđa iz decembra 2021. godine.

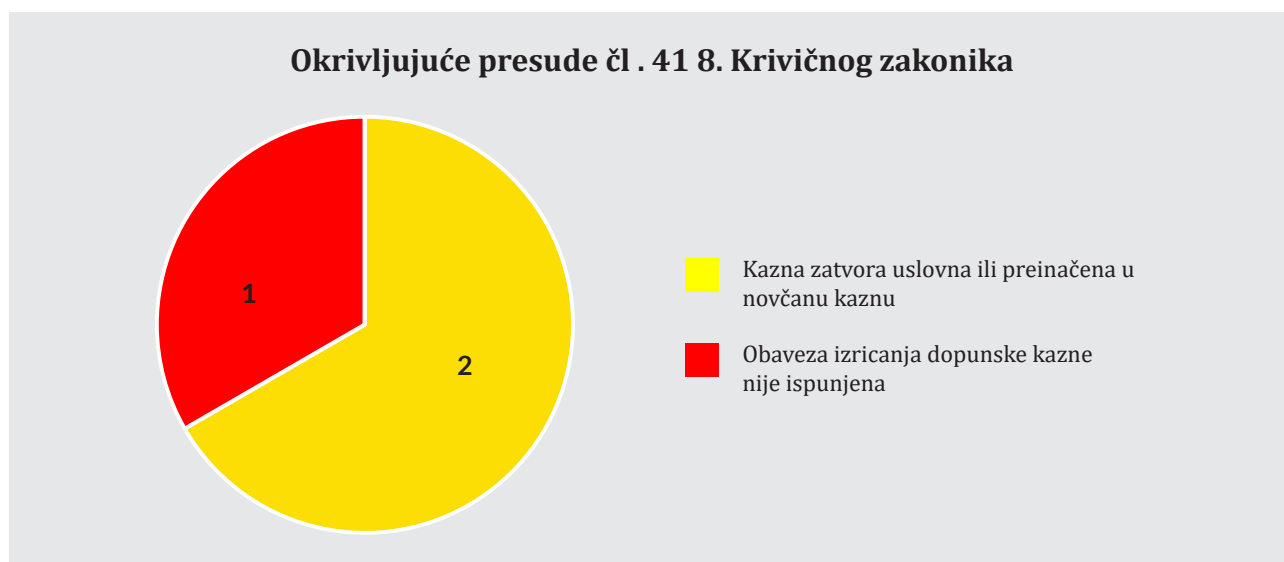
13 Postojeći sistem krivične evidencije funkcioniše na osnovu Uredbe SSK 124/2018 – Čuvanje dokaza o osuđenim licima i funkcioniše na osnovu mehanizma koordinacije između SSK-a i sudova. Međutim, uz podršku EU, trenutno se uspostavlja novi nacionalni centralizovani sistem krivičnih evidencija. To je jedinstven, jedinstven, napredniji, elektronski sistem za vođenje krivične evidencije.

14 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januara 2019, član 62, stav 3, <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/A5713395-507E-4538-BED6-2FA2510F3FCD.pdf>, (poslednji pristup 14. septembra 2022): Sud će zabraniti službenom licu da obavlja svoju funkciju u državnoj upravi ili u javnim službama u trajanju od jedne (1) do deset (10) godina nakon izdržavanja kazne zatvora, ako je lice osuđeno za neko od krivičnih dela iz poglavlja XXXIII (Korupcija i krivična dela protiv službene dužnosti) ovog zakonika.

- Na osnovu ocene 19 okrivljujućih presuda na osnovu čl. 414. *Krivičnog zakonika* (zloupotreba službenog položaja), Misija je utvrdila da su dopunske kazne izrečene u 2 presude, dok je u dve presude kazna zatvora bila uslovna, a u 13 presuda kazna zatvora je preinačena u novčanu kaznu, kojom je izbegnuta obavezna dopunska kazna. Štaviše, u dve presude je postojala obaveza izricanja dopunske kazne, a koju sud, suprotno zakonu, nije izrekao.

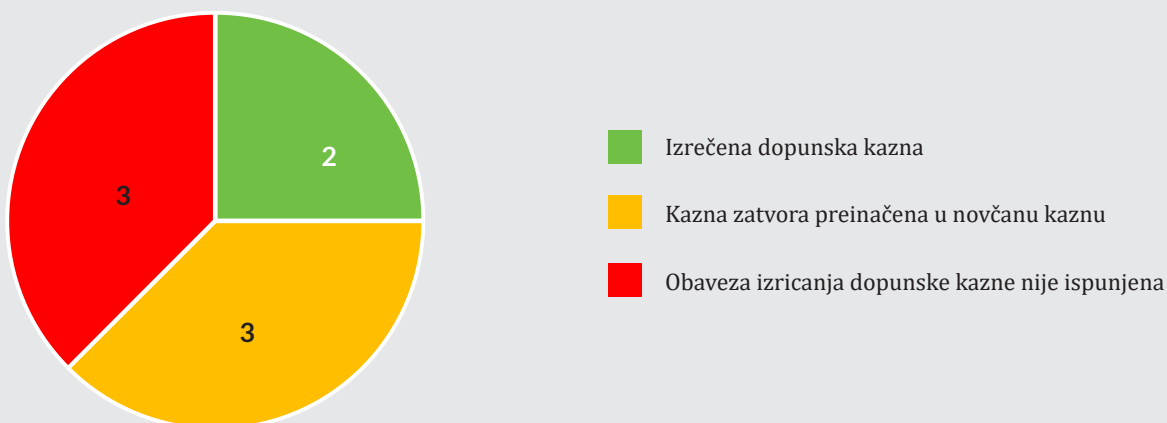

- Na osnovu ocene tri okrivljujuće presude na osnovu čl. 418. *Krivičnog zakonika* (pronevera tokom vršenja dužnosti), Misija je utvrdila da nije izrečena nijedna dopunska kazna. U dve presude kazna zatvora je bila uslovna ili preinačena u novčanu kaznu, čime je izbegnuta obavezna dopunska kazna. U jednoj presudi postojala je obaveza izricanja dopunske kazne, koju sud, suprotno zakonu, nije izrekao.

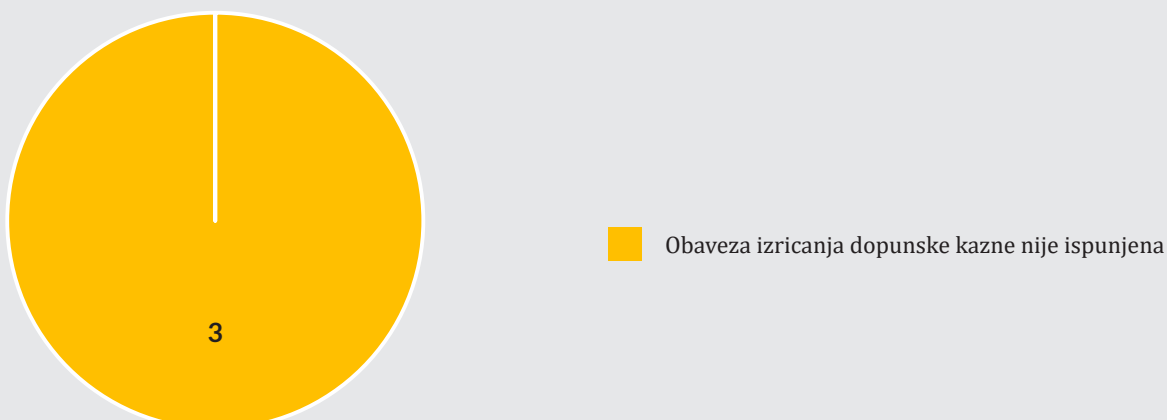
- Na osnovu ocene osam okrivljujućih presuda na osnovu čl. 421. *Krivičnog zakonika* (primanje mita), Misija je utvrdila da su u dve presude izrečene dopunske kazne, dok su u tri presude kazne zatvora preinačene u novčanu kaznu, čime je izbegnuta obavezna dopunska kazna. Povrh toga, u tri presude je postojala obaveza izricanja dopunske kazne, koju je sud, suprotno zakonu, ignorisao.

Okrivljujuće presude čl. 421. Krivičnog zakonika

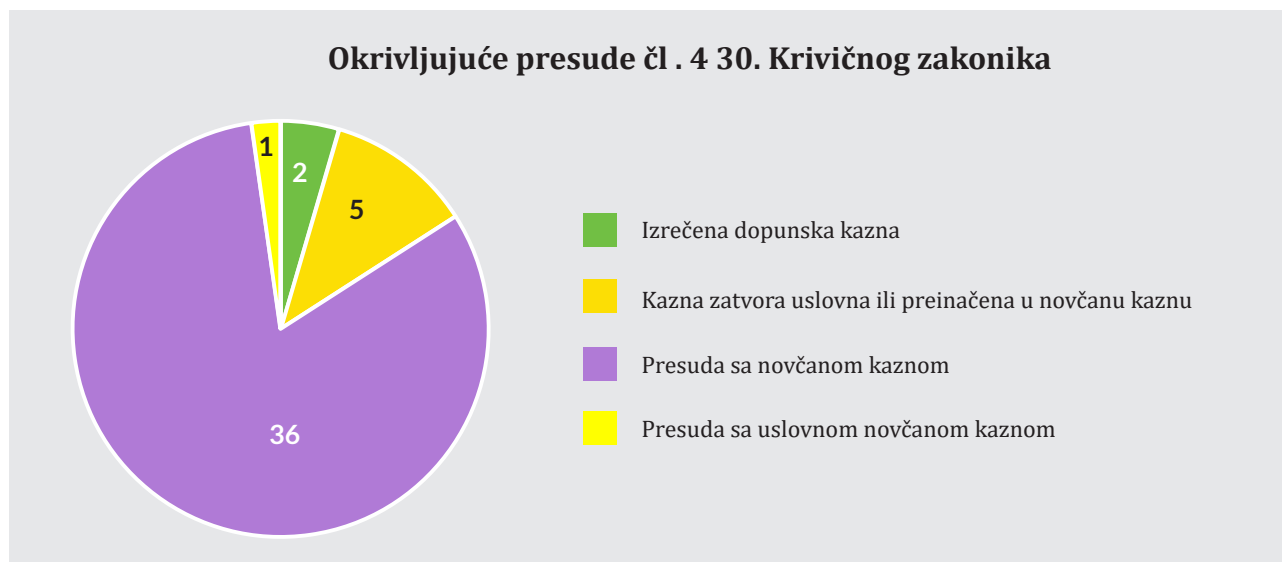

- Na osnovu ocene tri okrivljujuće presude iz čl. 427 *Krivičnog zakonika* (falsifikovanje službenih dokumenata), Misija je utvrdila da nije izrečena nijedna dopunska kazna, jer je u sve tri presude kazna zatvora od šest meseci preinačena u novčanu kaznu, čime je izbegnuta obavezna dopunska kazna. Vredi napomenuti da je raspon kazne zatvora za ovo delo od šest meseci do pet godina, što znači da je u sve tri presude izrečena minimalna kazna. Pored toga, maksimalni period trajanja kazne zatvora koju je dozvoljeno preinačiti u novčanu kaznu jeste šest meseci. U zaključku, u sve tri presude izrečene su minimalne kazne zatvora, a sve su kasnije preinačene u novčane kazne, čime je izbegnuta obaveza izricanja dopunske kazne.

Okrivljujuće presude čl. 427. Krivičnog zakonika

- Na osnovu ocene 44 okrivljujuće presude na osnovu člana 430. *Krivičnog zakonika (neprijavlivanje ili lažno prijavljivanje imovine, prihoda/dohodaka, poklona, drugih materijalnih koristi ili finansijskih obaveza)*, Misija je utvrdila da su u dve presude izrečene dopunske kazne, dok je u 36 presuda izrečena samo novčana kazna. U pet presuda kazna zatvora je bila uslovna ili preinačena u novčanu kaznu, čime je izbegnuta obavezna dopunska kazna, dok je u jednoj presudi izrečena uslovna novčana kazna.

Preporuke:

- Sudski savet Kosova (SSK) treba da obezbedi uspostavljanje objedinjenog sistema za sprovođenje dopunskih kazni. U tu svrhu, SSK treba da razjasni sve relevantne aspekte podzakonskim aktima, u kojima su odgovornosti svakog aktera jasno utvrđene.
- SSK treba da uspostavi automatizovani sistem prikupljanja podataka o dopunskim kaznama i njihovoj primeni preko Informatičnog sistema za upravljanje predmetima (ISUP). U tu svrhu, potrebno je kreirati posebno polje podataka u ISUP, koje treba da sadrži sve relevantne informacije poput odgovarajućeg datuma obaveštenja o dopunskoj kazni, naziva institucija kojima je ona saopštena i imena službenika koji je izrekao kaznu.
- SSK treba da obezbedi da Centralni sistem krivične evidencije sadrži kompletne podatke u vezi sa dopunskim kaznama. Da bi se ovo olakšalo, potrebno je kreirati posebno polje podataka u ovom sistemu, u koje bi se unele obavezne informacije o postojanju dopunske kazne, njenoj prirodi i specifičnom trajanju.
- SSK treba da naloži sudovima da blagovremeno saopšte dopunske kazne odgovarajućim institucijama u skladu sa članovima 160. i 161. ZIKS (sada članovi 150. i 156. novog ZIKS) i treba da redovno prati efikasnost primene članova 62. i 63. *Krivičnog zakonika*.
- SSK treba da uspostavi mehanizam za praćenje kako bi ocenio da li sudije primenjuju obavezne dopunske kazne u skladu sa članovima 62. i 63. *Krivičnog zakonika* i da li u slučajevima korupcije sudovi teže da zatvorske kazne preinače u novčane kazne, što vodi ne samo ka izbegavanju zatvorskih kazni, već i izbegavanju obavezne primene dopunskih kazni.

2.4 Zakazivanje sudskih ročišta

Predugi sudski postupak i njegov uticaj na pravo na suđenje u razumnom roku, zagantovano članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, je problem koji se stalno ponavlja na Kosovu. Predugi i neopravdani intervali između sudskih ročišta mogu biti jedan od uzroka neopravdanih kašnjenja u sudskim postupcima. Zakazivanje sudskih ročišta stoga postaje važan aspekt u obezbeđivanju efikasnog toka sudskih postupaka.

Uobičajena je praksa da sudovi na Kosovu ne zakazuju sva ročišta na početku suđenja. U mnogim slučajevima, datum budućih ročišta se zakazuje nakon svakog ročišta, pa čak i kasnije.

Mnogo bi se moglo dobiti kada bi glavni pretres bio što sažetiji. Na primer, strankama i pretresnom veću bilo bi potrebno manje vremena za pripremu pre svake sednice, ispitivanje stranaka, svedoka i veštaka bi moglo biti koherentnije, a sveukupno, bilo bi manje potrebe za ponavljanjem radnji u postupku. Dakle, plan zakazivanja celokupnog glavnog pretresa trebalo bi da bude usvojen od samog početka sudskog postupka. Ako to nije moguće, naredno ročište treba zakazati što je pre moguće i po mogućnosti istovremeno zakazati datume za nekoliko ročišta.¹⁵ Zakazivanje nekoliko ročišta unapred dodatno povećava verovatnoću da im prisustvuju sve strane, s obzirom da su o datumima obavestene mnogo unapred. Ovo zauzvrat doprinosi izbegavanju daljih odlaganja postupka. Zakazivanje nekoliko uzastopnih ročišta unapred pokazalo se od posebne važnosti za suđenja sa velikim brojem optuženih, jer su takva suđenja nesrazmerno sklona neproaktivnim ročištima, a samim tim i daljim odlaganjima, zbog odsustva jednog ili više okrivljenih. Na kraju, ceo glavni pretres bi trebalo da bude planiran i zakazan u ranoj fazi, i sve strane bi trebalo da se posvete tom konkretnom glavnom pretresu do njegovog završetka.

Tokom perioda od novembra 2021. do jula 2022. godine, EULEX je pratio zakazivanje sudskih sednica u tekućim glavnim pretresima koje je nadgledala Misija. Od 179 zakazanih sudskih ročišta, sledeće ročište je zakazano u roku od mesec dana u 79 navrata (44%), u roku od dva meseca u 81 navratu (45%), a u roku od više od dva meseca u 19 navrata (11 %). U 109 navrata (61%) zakazana je samo jedna propratna seansa, a u 70 navrata (39%) dve ili više propratne seanse.

Preporuke:

- Sudovi treba da zakažu naredno ročište u roku od mesec dana kad god je to moguće.
- U suđenjima koja se odnose na veliki broj okrivljenih, sudovi treba da planiraju nekoliko ročišta uzastopno, jer se pokazalo da to povećava efikasnost u vođenju takvih postupaka.
- Sudovi treba da usvoje plan da se ceo glavni pretres zakaže u ranoj fazi postupka.
- Sudski savet Kosova treba da nadgleda i prati rad suda u smislu njegove sposobnosti da planira i zakazuje suđenja kao indikatora efikasnosti.

¹⁵ Važnost zakazivanja uzastopnih ročišta pominje se u Strateškom planu Sudskog saveta Kosova za efikasno rešavanje predmeta korupcije i organizovanog kriminala 2022-2024, usvojenom 18. oktobra 2021.

2.5 Sudska uprava – Informacioni sistem za upravljanje predmetima

EULEX je nastavio da prati primenu Informacionog sistema za upravljanje predmetima (ISUP) u kosovskim sudovima. ISUP je elektronski sistem u kojem se čuvaju različite informacije u vezi sa predmetima, olakšavajući brži pristup sudskim spisima i ažuriranim podacima u predmetima.

EULEX je konstatovao da je ISUP uspostavljen i da funkcioniše u svim sudovima, a Posebna komora Vrhovnog suda za pitanja privatizacije (PKVS) je poslednja koja ga je uvela. Prva obuka o ISUP za osoblje PKVS počela je u aprilu.

Pozitivne aspekte implementacije ISUP više puta su potvrdili njegovi korisnici širom sudova. Većina sudija je potvrdila korisnost sistema u povećanju transparentnosti, odgovornosti i bezbednosti u sudovima. Ipak, još uvek postoje neki izazovi. Sudije se žale na potrebu za dodatnim proceduralnim koracima prilikom korišćenja sistema, a drugi nailaze na poteškoće u prilagođavanju novim tehnologijama. Veliki problem za PKVS predstavlja unos velikog broja starih predmeta u sistem, što dodatno opterećuje rad ionako brojčano nedovoljnog osoblja sudske uprave. Iako ISUP pruža statistiku i omogućava sudovima da generišu određeni obim podataka, on još uvek nije u stanju da pruži sve potrebne informacije, posebno o prirodi konkretnih predmeta i o tome koliko su stari.

EULEX je takođe ocenio primenu modula za automatsku dodelu predmeta (ADP) ISUP-a, osmišljenog da eliminiše smetnje u dodeljivanju predmeta. U osnovnim sudovima ADP funkcioniše bez ikakvih ozbiljnih smetnji od februara 2020. godine, a u Apelacionom sudu i Vrhovnom sudu od decembra 2021. i marta 2022. godine. Ovo je značajno smanjilo mogućnost manipulisanja prilikom dodeljivanja predmeta, za šta se nadamo da će povećati poverenje javnosti u pravosuđe. Ovo je pitanje koje je ranije EULEX kroz praćenje zapazio kao dosta zabrinjavajuće, jer su se predmeti visokog profila često dodeljivali istom pretresnom veću u Osnovnom sudu u Prištini, što je predstavljalo jasno kršenje obavezne slepe dodele predmeta, koja u to vreme još nije bio automatizovana.

Sistem ADP u potpunosti funkcioniše u AS i VS kada je u pitanju automatsko određivanje tročlanih pretresnih veća, ali još uvek ne funkcioniše u osnovnim sudovima, u kojima se mogu automatski dodeliti samo sudije pojedinci. Dalji razvoj sistema traje od decembra 2021. godine, a funkcija koja omogućava automatsko određivanje sudija za tročlano pretresno veće u osnovnim sudovima je trenutno u fazi testiranja. Uklanjanje ovog jaza predstavljalo bi značajan korak napred, jer je ovaj nedostatak sistema razlog tome što se u osnovnim sudovima i dalje znatan broj predmeta ručno dodeljuje.

EULEX je takođe nastavio da prati primenu elektronskih registara, modula koji je uveden početkom 2021. godine i koji ima za cilj da zameni ručno registrovanje predmeta od januara 2022. godine. EULEX je kroz praćenje utvrdio da su neke sudske pisarnice vodile papirne matične knjige paralelno sa ISUP, tvrdeći da su im trebali 'za svaki slučaj' ili 'samo za evidenciju'.

EULEX je takođe ocenio interoperabilnost ISUP-a između osnovnih sudova (OS) i osnovnih tužilaštava (OT), koji je na snazi od 30. septembra 2020. godine. Primećeno je da je proces

razmene podataka generalno bio pouzdan tokom radnih dana, ali da je i dalje bilo problema u nekim OT/OS, naročito tokom vikenda i u predmetima koji su bili u pretpretresnom postupku. Na primer, OT često sudovima šalju predmete tokom vikenda u štampanim kopijama zbog nedostupnosti dežurnog osoblja koje bi učitalo fajlove u ISUP, prenoseći tako zadatak registracije dosijea u ISUP na sudsko osoblje.

Povrh toga, kao što je EULEX ranije izvestio, OT i OS i dalje su pogođeni nedostatkom osoblja, često zbog dugih procedura zapošljavanja, i nedovoljnog broja prevodilaca/tumača, uglavnom za srpski, a u Prizrenu i za turski jezik.

Završna trogodišnja faza projekta ISUP (do maja 2025. godine), koji finansira Vlada Norveške, imaće za cilj da obezbedi punu i optimalnu upotrebu ISUP sistema u svim sudovima i tužilaštvima, kako je predviđeno, kako bi se dalje poboljšali efikasnost, odgovornost i transparentnost u pravosudnom sistemu i osigurala održivost ISUP-a. Ovaj projekat će, pored toga, imati za cilj da pomogne SSK-u i TSK-u u preuzimanju pune odgovornosti za obezbeđivanje budžeta potrebnog za finansiranje projekta ISUP u budućnosti.

Preporuke:

- Osnovni sudovi i osnovna tužilaštva, uz podršku Sudskog saveta Kosova (SSK) i Tužilačkog saveta Kosova (TSK), treba da obezbede sistem dežurstva tokom vikenda sa osobljem koje ume da koristi ISUP.
- SSK treba da obezbedi stabilniju internet vezu u sudovima.
- Ministarstvo pravde i SSK treba da obezbede da usluge prevodenja i tumačenja budu bolje organizovane i da omoguće efikasnije procedure zapošljavanja prevodilaca/tumača.
- SSK i TSK treba da poboljšaju procese zapošljavanja osoblja u sudovima i osnovnim tužilaštvima, uključujući blagovremeno planiranje zamene sudija i tužilaca koji odlaze u penziju.

3. NALAZI TEMATSKOG NADGLEDANJA

3.1 Borba protiv korupcije

3.1.1 Specijalna istražna jedinica Policije Kosova

Specijalna istražna jedinica (SIJ) Policije Kosova (PK) i dalje ima ključnu ulogu u istrazi predmeta korupcije visokog profila, uprkos činjenici da još uvek nema jasnu pravnu osnovu. SIJ je dobila privremeni pravni status 25. novembra 2020. godine, na osnovu odluke tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova¹⁶. U toj odluci se navodi da se Specijalna istražna jedinica sa privremenim mandatom osniva u okviru Istražnog odeljenja Policije Kosova, sa punim ovlašćenjima da nastavi istragu predmeta na kojima je radila bivša Radna grupa za borbu protiv korupcije (RGBPK), koja je raspuštena 19. oktobra 2020. godine od strane tadašnjeg vršioca dužnosti generalnog direktora Policije Kosova.

Saradnja između SIJ i Specijalnog tužilaštva (ST) je ozvaničena razmenom pisama između STK i PK krajem 2020. godine. Položaj ISJ će dodatno biti unapređen činjenicom da je njegova važna uloga u borbi protiv korupcije jasno navedeno u članu 16. nacrta *Zakona o Specijalnom tužilaštvu*.¹⁷ Međutim, ovi pozitivni pomaci moraju biti dopunjeni obezbeđivanjem odgovarajuće pravne osnove za SIJ, što zahteva izmene i dopune u *Zakonu o policiji*.

Misija je sa zabrinutošću primetila da drugi subjekti unutar PK ne dostavljaju SIJ relevantne informacije na sistematičan način i redovno. Na primer, samo je nekoliko predmeta upućeno u SIJ iz Direkcije PK za obaveštajno-analitičke poslove i Obaveštajne agencije Kosova, a skoro sve predmete koje SIJ istražuje je ona sama pokrenula. Štaviše, EULEX je utvrdio da je pristup SIJ informacijama koje poseduju druge agencije, kao što su Poreska uprava, Carina i Finansijsko obaveštajna jedinica, koja je nezavisna jedinica u okviru Ministarstva finansija, bio ograničen i otežan zbog nedostatka saradnje. Ovoj lošoj međuagencijskoj saradnji doprinosi i činjenica da SIJ nema zakonsku osnovu, što koči SIJ u pokretanju ciljanih istraga i usporava istražni proces.

Uprkos ovim izazovima, tokom protekle godine tužilaštvo je podiglo devet optužnica na osnovu krivičnih prijavi koje je podnela SIJ, sedam krivičnih prijavi SIJ je podnela tužilaštvu, dok su četiri predmeta zatvorena u fazi istrage. SIJ trenutno ima više od 50 slučajeva korupcije u svom portfelju, od kojih je skoro polovina visokog profila.

3.1.2 Predmeti visokog profila koje je Apelacioni sud vratio na ponovno suđenje

Predmete visokog profila koji se odnose na korupciju Apelacioni sud često šalju na ponovno suđenje, uz obrazloženje da izveštaji veštaka na kojima su se zasnivale prvostepene presude ili nisu bile precizno sastavljene ili nisu detaljno razmotrene od strane suda, što se može videti u sledeća dva primera.

¹⁶ Odluka 915/2020 o osnivanju Specijalne istražne jedinice u okviru Istražnog odeljenja, 25. novembra 2020.

¹⁷ Nacrt zakona o Specijalnom tužilaštvu, https://www.kuvendikosoves.org/Uploads/Data/Documents/PLperProkurorine-Speciale_upXj2AuNhX.pdf, (poslednji pristup 12. oktobra 2022).

U predmetu protiv Palja Ljekaja, bivšeg gradonačelnika Đakovice i bivšeg ministra za infrastrukturu, i Ganija Rame, zvaničnika opštine, pred Osnovnim sudom u Đakovici, obojica su optuženi za proneveru na službenoj dužnosti i zloupotrebu službenog položaja. Sud je 19. februara 2021. godine osudio Ganija Ramu na jednu godinu, a Palja Ljekaja na jednu godinu i šest meseci uslovne kazne zatvora. Okrivljeni su uložili žalbu na presudu i 23. avgusta 2021. godine, a Apelacioni sud je odlučilo da predmet vrati na ponovno suđenje uz obrazloženje da prvostepeni sud treba da ponovo oceni tri finansijska izveštaja veštaka. Ovo je već treće ponovljeno suđenje Ganiju Rami i prvo Palju Ljekaju. Dana 21. januara, obojica su oslobođeni optužbi. Sud je svoj zaključak zasnovao uglavnom na dva od tri dostavljena finansijska izveštaja veštaka. Dana 22. avgusta, AS je potvrdio oslobađajuću presudu.

Drugi primer je predmet 3%. Optuženi, bivši premijer Kosova Bujar Bukoši i bivši poslanik Naser Osmani, navodno su proneverili javni novac u iznosu od preko 150.000 evra. Apelacioni sud je 13. jula 2021. godine vratio predmet na ponovno suđenje Osnovnom sudu u Prištini. Ponovljeno suđenje je počelo, a predsedavajući sudija je 12. septembra najavio da će biti imenovana tri nova veštaka finansijske struke, što će dodatno produžiti suđenje.

U predmetu *Autoput Gnjilane*, pitanje finansijskog veštaka takođe može dovesti do toga da Apelacioni sud vrati predmet na ponovno suđenje. U ovom predmetu STK je podigao optužnicu protiv četiri službenika Ministarstva za infrastrukturu pred Osnovnim sudom u Prištini u februaru 2021. godine za navodne prekršaje u vezi sa postupkom javne nabavke za izgradnju autoputa Priština-Gnjilane. Predmet je zasnovan na istražnim radnjama koje je sprovedla bivša RGBPK (sada SIJ). Nakon odloženog početka prošle godine, predmet je ove godine redovno napredovao i u septembru je stigao u fazu ispitivanja finansijskih veštaka. Međutim, jedan veštak je zatražio izuzeće zbog navodnog sukoba interesa. Čeka se na odluku suda.

3.1.3 Sekvestracija i konfiskacija

Sekvestracija i konfiskacija imovine stečene kriminalnim radnjama odlučujući su instrumenti u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Dok sekvestracija imovine opisuje oduzimanje imovine tokom istrage, konfiskacija je trajno oduzimanje imovine nakon pravosnažne sudske presude.¹⁸ Ovim instrumentima se obezbeđuju da počinioci budu lišeni mogućnosti da uživaju u nezakonito stečenim dobrima.

Prema zvaničnom dokumentu Ministarstva pravde od maja 2020. godine¹⁹, prepreke za pravilno sprovođenje sekvestracije i konfiskacije od strane pravosuđa uglavnom se odnose na nedostatak koherentnosti u zakonskom okviru, nedovoljan broj specijalizovanih tužilaca i sudija, mali broj optužnica, nedovoljan broj presuda koje uključuju konfiskaciju imovine i odugovlačenje sudskih postupaka.²⁰

18 U aktuelnom Zakoniku o krivičnom postupku mešaju se pojmovi sekvestracije i konfiskacije. Novi Zakonik o krivičnom postupku, objavljen 17. avgusta 2022. godine, koji se stupiti na snagu 17. februara 2023. godine, jasno razlikuje ova dva instrumenta.

19 Koncept dokument Ministarstva pravde o pitanju neopravdano stečene imovine iz maja 2020. godine.

20 Strateški plan SSK-a za efikasno rešavanje slučajeva korupcije i organizovanog kriminala 2022-2024, koji je stupio na snagu odlukom SSK-a od 18. oktobra 2021. godine, kao glavne ciljeve navodi povećanje produktivnosti i efikasnosti i jačanje kapaciteta pravosuđa u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Strateški plan je dostupan na adresi https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/decisions/44297_Vendimi_KGJK_se_Nr_292_2021_Miratohet_Plani_Strategjik_per_Zgjidhjen_Efikase_te_Lendeve_te_Korrupsionit_dhe_Krimit_te_Organizuar_2022-2024.pdf, (poslednji pristup 4. novembra 2022).

EULEX se obratio osnovnim tužilaštvima (OT), Kancelariji specijalnog tužilaštva (STK) i nacionalnom koordinatoru za borbu protiv privrednog kriminala pri Kancelariji glavnog državnog tužioca, kako bi utvrdio u kojoj se meri primenjuju sekvestracija i konfiskacija u predmetima korupcije i organizovanog kriminala. Na osnovu dobijenih podataka,²¹ Misija je utvrdila da STK i OT zaista koriste instrument sekvestracije tokom istrage, ali se nije moglo utvrditi da li je u potpunosti iskorišćen sav potencijal ovog sredstva.²² Dok je zapažena tendencija tužilaštva da zahteva sekvestraciju, često se na sudske odluke u pretpretresnom postupku čeka dugo, što dovodi do neizvesne situacije pravnog postupka za sve uključene strane. Čak i ako se izvrši sekvestracija, često se dešava da se sledeći korak, naime zahtev za konfiskaciju, ili ne bude podnesen ili ne bude valjano obrazložen, što onemogućava sudu da izda nalog za konfiskaciju.²³ Konfiskacija je uslovljena izricanjem pravosnažne presude sudova, ali su one još uvek retke, naročito u predmetima visokog profila, te se konfiskacije retko primenjuju.

Ova zapažanja se takođe odražavaju u nedavno objavljenom izveštaju²⁴ Nacionalnog koordinatora za borbu protiv privrednog kriminala. U ovom dokumentu se navodi da su upravo STK i OT u Prištini imali veći potencijal od manjih osnovnih tužilaštava da iskoriste instrument konfiskacije. U ovom izveštaju se Tužilačkom savetu Kosova predlaže da izradi plan za unapređenje primene ovog instrumenta, uglavnom uključujući glavne tužioce.

Preporuke:

- Ministarstvo unutrašnjih poslova, u koordinaciji sa višim rukovodstvom Policije Kosova, treba da preuzme vođstvo u daljem razjašnjavanju i ozakonjavanju položaja SIJ u okviru PK. To bi se moglo postići predlaganjem izmena i dopuna Zakona o policiji²⁵.
- Više rukovodstvo Policije Kosova treba da unapredi kapacitete SIJ za rad zasnovan policijsko-obaveštajnom modelu i za finansijske istrage. SIJ treba da održava direktne linije komunikacije sa Upravom za obaveštajne i analitičke poslove i Obaveštajnom agencijom Kosova, kako bi imala pristup relevantnim obaveštajnim podacima.
- Više rukovodstvo PK treba da unapredi međuagencijsku saradnju SIJ uspostavljanjem formalnih linija komunikacije sa organima poput Poreske uprave, Carine i Finansijsko-obaveštajne jedinice.
- Nacionalni koordinator za borbu protiv privrednog kriminala u saradnji sa STK i svim OT treba da integriše uspostavljeni sistem prikupljanja podataka o sekvestraciji i konfiskaciji, kao što je navedeno u 'Izveštaju o aktivnostima i preporukama nacionalnog koordinatora za borbu protiv privrednog kriminala' u uporedivi sistem prikupljanja podataka. Ovaj sistem takođe treba da omogući direktan pristup Nacionalnom koordinatoru za borbu protiv privrednog kriminala.

21 EULEX e dobio informacije od STK i OT u Đakovici, Peći, Prištini, Prizrenu i Uroševcu. OT u Mitrovici i Gnjilanu nisu dostavili podatke.

22 Statistički podaci o ovim aspektima su ograničeni i u EU. Iznosi vraćeni od imovinske koristi stečene kriminalom u EU izgledaju nedovoljni u poređenju sa procenjenom imovinom, vidi stav 4 uvodnog dela Direktive 2014/42/EU o zamrzavanju i oduzimanju sredstava i prihoda stečenih krivičnim radnjama u EU

23 Uslovi i postupak za oduzimanje su navedeni u Zakoniku o krivičnom postupku, 04/Z-123 od 1. januara 2013. godine, glava XVIII, Konfiskacija i oduzimanje. Samo član 282. ZKP odnosi se na izuzetak kada je imovina predmet automatskog oduzimanja, bez obzira na sudsku presudu, odnosno imovina koja je sama po sebi opasna ili nezakonita.

24 Nacionalni koordinator za borbu protiv privrednog kriminala objavljuje javno dostupne podatke u vidu tromesečnih izveštaja (prokuroria-rks.org).

25 Zakon o policiji, 04/Z-076, 19. marta 2012, [KOSOVO \(rks-gov.net\)](http://KOSOVO.rks-gov.net), (poslednji pristup 16. septembra 2022).

- Glavni tužioc i tužilaštava treba da preuzmu vodeću ulogu u obezbeđivanju da svaki dodeljeni tužilac koristi i instrument zahteva za sekvestraciju i instrument zahteva za konfiskaciju. Nacionalni koordinator za borbu protiv privrednog kriminala i SSK treba da intenziviraju saradnju po pitanju zahteva za sekvestraciju koji čekaju na sudsku odluku.
- SSK treba da dopuni svoj *Strateški plan za efikasno rešavanje predmeta korupcije i organizovanog kriminala 2022-2024* sa ciljem da poboljša izvršenje sekvestracije i konfiskacije na sudskom nivou u svim nerešenim i budućim predmetima korupcije i organizovanog kriminala.
- SSK u saradnji sa TSK, Državnim tužilaštvom i Advokatskom komorom treba da sagleda korišćenje finansijskog veštačenja u predmetima korupcije, kako bi se identifikovali razlozi za netačno sačinjavanje izveštaja o veštačenju ili neadekvatno ocenjivanje od strane sudova, koji često dovodi do toga da se predmeti vraćaju na ponovno suđenje.

3.2 Korupcija u zdravstvenom sistemu

Korupcija se može definisati kao zloupotreba poverenog ovlašćenja zarad privatne koristi. Ova pojava narušava poverenje stanovništva u institucije, slabi demokratiju i koči ekonomski razvoj, dok dodatno pojačava društvenu nejednakost i podelu.²⁶ Korupcija je krivično delo koje ima štetan uticaj na zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava, kao i na jednak pristup dobrima i uslugama u vezi sa ljudskim pravima, kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i pravosuđe. Korupcija u zdravstvenom sistemu je posebno gnusna jer može direktno uticati na dobrobit i život najsiromašnijih i najugroženijih. Na primer, korupcija u nabavci lekova i medicinske opreme povećava troškove i može dovesti do upotrebe podstandardnih ili štetnih proizvoda, dok neformalno plaćanje medicinskih usluga može efikasno isključiti siromašne iz pristupa uslugama na koje imaju pravo besplatno ili po nižim troškovima.²⁷

Život u korumpiranom društvu sa korumpiranim zdravstvenim okruženjem može dovesti do neetičkog ponašanja zdravstvenih radnika, te do toga da pacijenti ovakvo ponašanje prihvate kao normalno, što dalje dovodi do nestabilnog i nepouzdanog sistema zdravstvene zaštite.

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) je 2014. godine objavio studiju²⁸ u kojoj se analiziraju potencijalni rizici od korupcije u zdravstvenom sistemu na Kosovu. Identifikovani rizici su podeljeni u tri glavne kategorije: (1) neformalne isplate (koje se odnose na isplate koje pacijent vrši za medicinske usluge mimo zvaničnih tarifa), (2) pitanja medicinskog osoblja (uglavnom u vezi sa zloupotrebom imenovanja, tj. politizovanim, ili na drugi način neprikladnim ili nezaslužnim imenovanjima, izostajanjem medicinskog osoblja sa posla ili neopravdanim upućivanjem pacijenata u privatne bolnice) i (3) nabavka lekova (nabavka ili krađa medicinskih proizvoda i oprema).

²⁶ Transparency International, 'What is Corruption', <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>, (poslednji pristup 16. septembra 2022).

²⁷ Svetska banka 'Borba protiv korupcije', oktobar 2021, <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>, (poslednji pristup 16. septembra 2022).

²⁸ Program Ujedinjenih nacija za razvoj, 'Procena rizika korupcije u zdravstvenom sektoru na Kosovu, Nalazi i preporuke', Projekat UNDP Kosovo Podrška naporima za borbu protiv korupcije na Kosovu (SAEK), decembar 2014, <https://www.undp.org/kosovo/publications/saek-corruption-risk-assessment-health> (poslednji pristup 16. septembar 2022).

Redovno praćenje koje je Misija sprovela proteklih godina obuhvatalo je nekoliko predmeta navodne korupcije u zdravstvenom sistemu. Predmeti *Stent*, pomenuti ranije u poglavlju o predmetima visokog profila, uključuju optužbe za korupciju protiv medicinskog osoblja u javnim i privatnim ustanovama, koje se bavilo upućivanjem pacijenata iz javnih u privatne bolnice. U jednom od predmeta *Stent* radilo se o bivšem ministru zdravlja i sekretaru Ministarstva, koji su nedavno u ponovljenom suđenju oslobođeni optužbi da su bez raspisivanja tendera, navodno, potpisali ugovore o pružanju zdravstvenih usluga sa dve privatne bolnice. Drugi predmeti *Stent* koji su u toku uključuju lekare Univerzitetsko-kliničkog centra u Prištini (UKCP) optužene za zloupotrebu službenog položaja i primanje mita, jer su navodno primali novac za upućivanje pacijenata u privatne bolnice, dok su lekari u odgovarajućim privatnim bolnicama optuženi za davanje mita.

U jednom drugom predmetu, u Osnovnom sudu u Uroševcu²⁹, okrivljeni su optuživani da su švercovali lekove iz Severne Makedonije, a zatim ih prodavali različitim apotekama na Kosovu. Protiv njih je vođena i istraga zbog krivičnog dela davanja mita, koja je morala da se obustavi zbog nedostatka dokaza.

Pored toga, u vezi sa navodnim zloupotrebama u imenovanju osoblja od strane rukovodstva zdravstvenih ustanova, EULEX je pratio postupak po optužnici podnesenoj Osnovnom sudu u Đakovici protiv bivšeg direktora Doma zdravlja u Orahovcu.³⁰ Tužioci su ga optužili da je u Domu zdravlja navodno oglasio mesto fizioterapeuta ne poštujući važeće propise i da je, nakon što je zaposlio određenog kandidata, odmah promenio njegovo radno mesto sa radnog mesta fizioterapeuta na radno mesto u Odeljenju ambulante, bez ispunjavanja zakonskih kriterijumima.

Korupcija u zdravstvenom sistemu može poprimiti oblik zloupotrebe zdravstvenih budžeta, uglavnom u vezi sa neregularnim postupcima nabavki ili drugim vrstama neopravdanih troškova. Policija Kosova je prošle godine pokrenula istragu protiv bivšeg direktora Doma zdravlja u Novom Brdu i vlasnika jedne farmaceutske kompanije³¹, koja je snabdevala Dom zdravlja medicinskim proizvodima. Tvrdilo se da je kompanija samo ispostavljala račune opštini kako bi ostvarila finansijsku korist, a nije isporučivala medicinske proizvode. U jednom drugom predmetu koji prati EULEX, koji se trenutno vodi pred Osnovnim sudom u Prištini³², jedan bivši službenik Ministarstva zdravlja i jedan bivši službenik Kosovske agencije za lekove optuženi su za manipulisanje akontacijama za službena putovanja u inostranstvo, čime su navodno naneli štetu kosovskom budžetu u vrednosti od preko milion evra.

Navedeni slučajevi predstavljaju samo nekoliko primera navodne korupcije u zdravstvenom sistemu. Prema informacijama koje su lokalne institucije stavile na raspolaganje EULEX-u, ne postoji namenska baza podataka kojom bi se mogli pratiti slučajevi korupcije u zdravstvenom sektoru. Ovo bi bilo od posebnog značaja, posebno na nivou policije, koja čini prvu kariku u lancu krivičnog pravosuđa nakon podnošenja krivične prijave ili žalbe. Štaviše, Misija je primetila posebne poteškoće u prikupljanju informacija ili podataka o potencijalnim slučajevima navodne korupcije u vezi, na primer, sa neformalnim isplatama. Razlog za to je ili sistematsko nedovoljno

29 Optužnica br. PP/I. nr.35/20 koju je podnelo OT u Uroševcu.

30 Optužnica br. PPI. 175/2020, koju je podnelo OT u Đakovici.

31 Predmet br. 2021-KE-260, Uprava PK za privredni kriminal i korupciju (UPKK).

32 Predmet Avans (PPS 19/19 – Osnovni sud u Prištini, Specijalno odeljenje).

prijavljivanje ovakvih slučajeva, što bi moglo ukazivati na to da je takvo ponašanje, bar do neke mere, društveno prihvaćeno, ili može biti zbog toga što lokalne institucije ne posvećuju odgovarajuću pažnju takvim slučajevima, kada i ako se prijavljuju. Povrh toga, Zdravstveni inspektorat Kosova³³ je potvrdio da ne prati slučajeve neformalnih plaćanja, ali je dostavio statističke podatke o broju slučajeva upućivanja u privatne bolnice ili izostajanju medicinskog osoblja sa posla i javnim bolnicama zbog poslovnih obaveza u privatnim zdravstvenim centrima. Inspektorat je u periodu od januara do avgusta 2022. godine sproveo ukupno 600 inspekcija i utvrdio tri slučaja medicinski neopravdanog upućivanja pacijenata iz javnih u privatne ustanove i šest slučajeva da su zdravstveni radnici radili u privatnim klinikama u vreme kada je trebalo da budu prisutni u javnim zdravstvenim ustanovama. Štaviše, Inspektorat je izvestio da je izrekao 110 kazni za različite nepravilnosti u navedenom periodu, uključujući delimičan ili potpuni nedostatak ili istek licence zdravstvene ustanove ili medicinskog osoblja, neopravdano upućivanje pacijenata iz javnih u privatne ustanove, izostajanje sa radnog mesta u javnim zdravstvenim ustanovama i pružanje zdravstvenih usluga u privatnim zdravstvenim ustanovama, ili pružanje zdravstvenih usluga u oblasti zdravstva za koje pružalac nije bio dovoljno kvalifikovan. Iako ovi brojevi možda ne izgledaju visoki u poređenju sa ukupnim brojem inspekcija, kada se potkrepe sa gore navedenim krivičnim slučajevima, jasno je da ovo nisu izolovani incidenti i da mogu ukazivati na obrazac ponašanja.

Korupcija u medicinskom sistemu suštinski je povezana sa kršenjem osnovnih ljudskih prava, garantovanih Ustavom Kosova i kosovskim zakonima, kao i međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na Kosovu, između ostalog, prava na život, prava na bezbednost, zabranom diskriminacije ili prava na pravično suđenje. Prema tome, lokalne institucije treba da nastoje da reše ovu pojavu na sistematičniji način.

Preporuke:

- Pravosudne institucije treba da razviju instrumente za identifikaciju i praćenje korupcije u zdravstvenom sistemu (npr. prikupljanje statističkih podataka o slučajevima korupcije u ovoj oblasti).
- Policija Kosova, Specijalno tužilaštvo i Osnovna tužilaštva treba da uspostave posebne baze podataka u kojima se prikupljaju svi slučajevi korupcije u medicinskom sistemu, kako bi se obezbedila realistična i ažurirana slika ovog fenomena i polazna tačka za njegovo rešavanje.
- Vlada Kosova treba da identifikuje faktore koji favorizuju korupciju u ovoj konkretnoj oblasti i da razvije strategije za ublažavanje (npr. podizanje javne svesti, obezbeđivanje dovoljnog budžeta za zdravstvene usluge, pravilno praćenje javnih rashoda, itd.)

³³ Zdravstveni inspektorat Kosova je javna institucija zadužena za praćenje, inspekciju, savetovanje, davanje preporuka i preduzimanje pravnih radnji u vezi sa nepravilnostima u sistemu zdravstvene zaštite.

3.3 Krivična dela po međunarodnom pravu

Istraga, krivično gonjenje i donošenje presuda u predmetima krivičnih dela po međunarodnom pravu, poput ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti, predstavljaju posebne izazove u poređenju sa drugim krivičnim delima. Ovi izazovi se odnose na veliki obim krivičnih dela koja mogu uključivati veliki broj žrtava i počinilaca, protok vremena, što značajno smanjuje raspoložive dokaze, i značaj koji odgovornost za ova krivična dela nosi u kontekstu procesa tranzicione pravde.

Zbog velikog broja nerešenih predmeta i složenosti većine njih, EULEX redovno i pažljivo prati ne samo sudske postupke, već i opšte vođenje i napredak raznih istraga pre nego što stignu u fazu suđenja.

U nastavku su navedeni glavni nalazi koji se odnose na različite faze sistema krivičnog pravosuđa tokom izveštajnog perioda.

Faza istrage:

Tokom 2021. i 2022. godine, Jedinica za istraživanje ratnih zločina Policije Kosova (JIRZ) nastavila je sa digitalizacijom, analizom i aktivnom istragom predmeta koje je EULEX predao 2018. godine, kao i novih predmeta.

Policija Kosova je 2019. godine, u saradnji sa STK, identifikovala i prioritirala deset važnih predmeta ratnih zločina, uključujući predmete velikih razmera, kao što su Meja, Račak i Čuška. Više od tri godine nakon pokretanja ovih istraga, nije podignuta nijedna optužnica. Stupanje na snagu novog *Zakonika o krivičnom postupku* u februaru 2023. godine, koji sadrži odredbu o suđenjima *u odsustvu*, može dovesti do konkretnih pomaka u nekim od ovih predmeta.

Paralelno sa ovim obimnim istragama, JIRZ je nastavila da radi na nekoliko manjih predmeta ratnih zločina, koje je suštinski lakše istražiti i procesuirati u poređenju sa onim obimnijim. EULEX je pratio nekoliko dešavanja, od kojih izdvaja podizanje dve optužnice u decembru 2021. i martu 2022. godine i još tri istrage koje su pri kraju prepretnesne faze (za više detalja pogledajte aneks sa spisikom predmeta)³⁴. Ova dostignuća su ostvorena uprkos činjenici da je JIRZ i dalje bila suočena sa znatnim nedostatkom osoblja i materijalnih resursa (na primer, poseduje samo tri vozila). Još jedan značajan problem koji je primetila Misija je velika fluktuacija iskusnih istražitelja JIRZ, što je posebno problematično u takvoj specijalizovanoj jedinici.

Tužilačka faza:

Odeljenje za ratne zločine STK trenutno ima četiri tužioca. Međutim, dvojica od njih se i dalje bave suđenjima u predmetima koji su im bili dodeljeni pre njihovog dolaska u ovo odeljenje, a ne predmetima ratnih zločina. Pored toga, odgovornosti tužilaca su podeljene po geografskim područjima, što ponekad dovodi do neravnoteže u obimu posla. S druge strane, raspoređivanje tužilaca na geografska područja takođe ima pozitivan uticaj, jer im omogućava da razviju znanje i stručnost za specifičnu oblast.

Zabrinjavato što i JIRZ i Odeljenje za ratne zločine STK smatraju svojoj saradnjunezadovoljavajućom i ocenjuju da se ona tokom protekle godine pogoršala.

³⁴ Istrage protiv Duška Arsića, Časlava Jolića i Milorada Đokovića i optužnice protiv Svetomira Bačevića i Muhameta Aljideme

Što se tiče otvorenih istraga, u kojima je PK uhapsila tri osobe zbog sumnje da su počinile tri odvojena ratna zločina, vredi napomenuti da su na dan izveštavanja sve istrage bile završene, a predmeti su čekali na odluku tužilaštva da ili obustavi predmet zbog nedostatka dokaza ili podnese optužnice.³⁵

Sudska faza:

Nakon glavnog pretresa koji je trajao deset meseci, Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini donelo je 8. septembra 2022. godine presudu u postupku protiv Svetomira Bačevića, kosovskog Srbina optuženog da je navodno uzeo taoca tokom sukoba na Kosovu, i osudilo ga na kaznu zatvora u trajanju od pet godina. Nažalost, prilikom izricanja presude sud nije izneo kratko obrazloženje, kako to zakon nalaže.³⁶ Iz tog razloga, prerano je oceniti kako je Sud rešio nekoliko nedoslednosti i kontroverzi u vezi sa dokazima, koje je EULEX zapazio tokom glavnog pretresa.

Glavni pretres protiv Muhameta Aljideme, kosovskog Albanca optuženog za navodno učešće u masakru u Izbici, još uvek je u toku. Aljidema je u pretpretresnom postupku držan u pritvoru nešto manje od godinu dana, a optužnica je podignuta dan pre isteka roka od godinu dana. Neposredno pre prvog pripremnog ročišta, on je odlučio da svog branioca kosovskog Albanca zameni braniocem kosovskim Srbinom. Ovo je imalo posledice po početak glavnog pretresa zbog promene jezika korišćenog u postupku. Međutim, sud se profesionalno poneo prema ovom pitanju i naložio prevod celokupnog spisa predmeta na srpski jezik, jer pravo na prevod važi za sve učesnike u suđenju uključujući i branioca, a ne samo za okrivljenog. Glavni pretres u ovom predmetu još uvek nije počeo.

Do septembra 2022. godine, samo je predmet Svetomira Bačević okončan u prvom stepenu, dok su druga dva predmeta okončana na nivou Apelacionog suda (AS) i na nivou Vrhovnog suda (VS).³⁷ EULEX je analizirao presude i zaključio da one ispunjavaju kriterijume utvrđene Zakonikom o krivičnom postupku (na primer, u njima su razrađeni neophodni elementi krivičnih dela, navodi stranaka, navodne bitne povrede postupka, itd.).

Osim toga, AS je doneo odluku u predmetu *Zoran Vukotić IV*, koji EULEX prati od podizanja optužnice 2020. godine. To je bila prva optužnica za zločine protiv čovečnosti, koju je podneo STK. Apelacioni sud je uredno konstatovao da je izreka prvostepene presude bila nejasna i nerazumljiva i vratio predmet Osnovnom sudu u Prištini na ponovno suđenje.

S druge strane, u nekoliko predmeta ratnih zločina, koji se trenutno rešavaju pred Osnovnim sudom u Mitrovici i Osnovnim sudom u Prizrenu, uopšte nije zabeležen napredak. Bivši EULEX-ovi predmeti kao što su *Drenica I*, *Vukotić I* i *Vukotić III* na čekanju su već dugi niz godina bez ikakvog napretka. Još jedan predmet koji čeka na ponovno suđenje pred Osnovnim sudom u Prizrenu traje već više od pet godina, a okrivljeni Remzi Šalja je već četiri godine u pritvoru.

³⁵ STK je u novembru podneo optužnicu protiv Duška Arsića.

³⁶ Prema zakonu koji je bio na snazi na dan objavljivanja, Zakonik o krivičnom postupku, 04/Z-123, 1. januara 2013. godine, član 366, stav 2, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2861>, (poslednji pristup 16. septembra 2022). Odgovarajuća odredba u Zakoniku o krivičnom postupku 08/Z-032, koji je objavljen 17. avgusta 2022. godine i stupa na snagu 17. februara 2023. godine, navedena je u članu 365, stav 2, [ActDetail.aspx](https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx) (rks-gov.net) (poslednji pristup 16. septembra 2022.)

³⁷ Presude AS u predmetima *Zoran Đokić* i VS u predmetu *Zlatan Krstić/Destan Šabanaj*. U oktobru je objavljena presuda AS u predmetu *Gorana Stanišića*.

U zaključku, PK i tužilaštvo su postigli izvestan napredak u nekoliko aktivnih manjih istraga ratnih zločina, što je pozitivan razvoj s obzirom na nedostatak osoblja i tehničkih resursa. Štaviše, u skladu sa preporukom Misije, sudije su poboljšale kvalitet svojih presuda i pozabavile se svim važnim pitanjima i navodima stranaka. EULEX je utvrdio da se suđenja u Prištini vode na profesionalan i efikasan način, što, međutim, ne važi u potpunosti za druge regione. Nekoliko predmeta je na čekanju dugi niz godina, a da nisu ni pokrenuti. Istrage predmeta u kojima se osumnjičeni nalaze u pritvoru nisu okončane u potrebnom roku. Konačno, nedostatak međunarodne pravne saradnje u krivičnim stvarima ostaje značajan izazov, jer usporava istrage u mnogim predmetima koji se tiču krivičnih dela po međunarodnom pravu.

Preporuke:

- STK i JIRZ treba da poboljšaju nivo saradnje u vezi sa tekućim istragama.
- STK treba da prioritira istrage u prethodnom postupku u predmetima u kojima su osumnjičeni u pritvoru.
- Osnovni sud u Mitrovici treba da ubrza ponovno suđenje u predmetu *Drenica* i preostalim predmetima *Vukotić*, a Osnovni sud u Prizrenu treba da da prioritet ponovnom suđenju u predmetu *Remzi Šalja*.
- Vlada Kosova treba da dodeli dodatne ljudske i materijalne resurse za PK, JIZ i STK kako bi im omogućila da rade na većem broju istraga.
- Kosovske vlasti treba da nastave da traže načine za unapređenje regionalne saradnje, posebno sa Srbijom, gde borave mnogi osumnjičeni i svedoci.

3.4 Rodno zasnovano nasilje

Opšti razvoj događaja

Nova Nacionalna strategija Kosova o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026, kojoj je Misija doprinela u savetodavnoj ulozi, pokrenuta je u januaru. Strategija sadrži radnje i mere koje imaju za cilj pružanje zaštite žrtvama ne samo nasilja u porodici (kao što je to bio slučaj sa prethodnom Strategijom), već i za slučajeve drugih oblika nasilja nad ženama, u skladu sa *Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)*. Strategija je strukturisana u četiri stuba (I. Prevencija i identifikacija nasilja; II. Unapređenje i usklađivanje javnih politika sa međunarodnim standardima; III. Institucionalno jačanje u prevenciji i rešavanju nasilja u porodici; IV. Pružanje opštih usluga i specijalizovanih usluga podrške žrtvama) i sadrži ukupno 140 aktivnosti za njegovu realizaciju.

Tokom ovog izveštajnog perioda, više od 30 ovih aktivnosti je već bilo u toku i održavani su redovni mesečni sastanci Međuministarske koordinacione grupe za nasilje u porodici, uz detaljno izveštavanje relevantnih aktera (Ministarstvo pravde, PK, tužilaštva, sudovi, kancelarije za zastupanje žrtava, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo finansija).

Pokretanje Strategije i aktivnosti koje su se odvijale u tom kontekstu pozitivno su uticali na korišćenje baze podataka o slučajevima nasilja u porodici uspostavljene u okviru Kancelarije nacionalnog koordinatora za nasilje u porodici. Više institucija je počelo da unosi potrebne podatke i приметно se poboljšalo korišćenje baze podataka. Stalni godišnji porast od oko 20-22% u prijavljivanju slučajeva nasilja u porodici je nastavljen, s obzirom na to da je 2020. prijavljeno 2.069 slučajeva, a 2021. godine 2.456 slučajeva, dok je samo do septembra 2022. godine prijavljeno 2.067 slučajeva. Ipak, neophodan je dalji napredak, a posebno bi osnovni sudovi trebalo da obezbede rutinsko unošenje potpunih i konsolidovanih podataka u bazu podataka.

Trenutno još uvek ne postoji jedinstven sistem izveštavanja i prikupljanja podataka o drugim oblicima rodno zasnovanog nasilja, posebno o prestupima seksualnog nasilja. Ovaj nedostatak je naglašen u EULEX-ovom izveštaju *Ocena postupanja pravosudnog sistema u slučajevima silovanja na Kosovu*, objavljenom u julu. Ovo otežava prikupljanje tačnih podataka i adekvatan odgovor na druge oblike rodno zasnovanog nasilja.

Misija je pozdravila odluku Ministarstva pravde da u martu 2022. godine osnuje Radnu grupu zaduženu za izradu preko potrebnog *Protokola za upućivanje slučajeva seksualnog nasilja* i od tada podržava njegovo funkcionisanje. Očekuje se da će Protokol, kojim će se koordinirati rad svih institucija uključenih u upućivanje i rešavanje slučajeva seksualnog nasilja (npr. PK, lekari, Institut za sudsku medicinu, tužilaštvo, sudovi, centri za socijalni rad, kancelarije za zastupanje žrtava), biti završen i predstavljen tokom Kampanje 16 dana aktivizma 2022. godine.

U vreme izrade ovog izveštaja, novi *Zakon o nasilju u porodici i nasilju nad ženama*, koji ima za cilj usaglašavanje prethodnog *Zakona o nasilju u porodici* sa standardima *Istanbulske konvencije*, još je bio u fazi izrade u Odboru za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Skupštine Kosova.

Nalazi praćenja slučajeva vanbračne zajednice sa licem starosti ispod 16 godina

Tokom perioda na koji se izveštaj odnosi, Misija je, pored fokusa na praćenju slučajeva silovanja (član 227. *Krivičnog zakonika*) koje je rezultirao objavljivanjem gore pomenutog izveštaja u julu, posebno razmatrala i slučajeve vanbračne zajednice sa licem starosti ispod 16 godina (član 240. *Krivičnog zakonika*).

Iako ovo konkretno krivično delo spada u krivična dela protiv braka i porodice, postoje i posledice koje se tiču njegove povezanosti sa krivičnim delom silovanja, pošto prema kosovskom zakonodavstvu lice mlađe od 16 godina ne može po zakonu da pristane na seksualne radnje.³⁸ Članom 240. KZ zaprećena je kazna zatvora od pet do 20 godina kada je delo učinjeno prema detetu starosti od 14 do 16 godina, a najmanje deset godina zatvora kada je dete mlađe od 14 godina. Ove kazne su jednake kaznama propisanim članom 227. st. 5 i 6 KZ, kojim se reguliše krivično delo podvrgavanje polnoj radnji lica starosti ispod 16 godina.

³⁸ Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januara 2019, član 225 stav 1, <https://md.rks.gov.net/desk/inc/media/A5713395-507E-4538-BED6-2FA2510F3FCD.pdf> (poslednji pristup 16. septembra 2022).

Prema statistici PK, 98 takvih slučajeva je prijavljeno u PK tokom 2020. i 2021. godine. SSK je izvestio da su sudovi primili 73 predmeta u tom periodu i rešili 28, od kojih je osam rešeno oslobađajućim presudama, tri odbacivanjem optužnice i 17 osuđujućim presudama.

Kako bi detaljnije analizirala ovo pitanje, Misija je razmotrila 13 slučajeva u periodu od 6. juna 2021. do 22. januara 2022. godine. Uočeno je da su sve žrtve bile ženskog pola i uzrasta od 13 do 16 godina, dok su svi počinioci bili muškarci i uzrasta između 16 i 29 godina. Jedan od glavnih uočenih problema odnosi se na poteškoće u otkrivanju ovog fenomena u njegovim ranim fazama. U analiziranim slučajevima, 9 od 13 žrtava je bilo trudno, a slučajevi su prijavljeni Policiji Kosova tek kada su žrtve otišle u bolnicu.

EULEX je takođe otkrio nedoslednosti između raspona kazni propisanih zakonom i često blagih izrečenih kazni. Upitani da to potvrde, tužioci i sudije sa kojima je Misija razgovarala izrazili su mišljenje da kazna propisana Krivičnim zakonikom nije pravo rešenje, jer su u većini slučajeva počinitelj i žrtva živeli zajedno kao porodica. Shodno tome, dugotrajna zatvorska kazna izrečena počiniocu bi decu rođenu u ovim vezama lišila oca na dugi niz godina, a uz to bi majku/žrtvu ostavljala samu bez ikakve ekonomske podrške, s obzirom da je otac/muž često jedini hranitelj porodice. Sudije sa kojima je razgovarano potvrdile su da je zatvorska kazna retko izricana, budući da su sudovi dužni da vode računa o najboljem interesu deteta.

Konkretno, u predmetu Osnovnog suda u Gnjilanu iz februara 2022. godine, izvršilac je imao 31 godinu, a oštećena 15 godina. U vreme izricanja presude bili su u zakonitom braku jer je devojčica napunila 16 godina i imali su bebu staru sedam meseci. Počinitelj je osuđen na kaznu zatvora od šest meseci, koja je preinačena u novčanu. U predmetu Osnovnog suda u Đakovici iz januara 2021. godine, tužilac je povukao optužnicu jer su strane imale zajedničko dete i u međuvremenu su se venčale. Počinitelj je imao 20, a žrtva 15 godina kada je započeta vanbračna veza.

Štaviše, EULEX je utvrdio da se minimalna kazna propisana zakonom nije izricala čak ni u slučajevima u kojima strane nisu imale zajedničku decu. Na primer, presudom Osnovnog suda u Gnjilanu u martu 2021. godine, 18-godišnji izvršilac je osuđen na tri godine zatvora zbog vanbračne zajednice sa 13-godišnjom devojčicom. Isti sud je u avgustu 2021. doneo odluku u sličnom slučaju sa 25-godišnjim muškarcem i 13-godišnjom devojčicom. Počinitelj je osuđen kaznu zatvora u trajanju od dve godine i šest meseci. Olakšavajuće okolnosti u oba slučaja bile su priznanje krivice, pokajanje i izvinjenje dato žrtvi. U prvom slučaju, olakšavajućom okolnošću se smatralo obećanje izvršioca da će se oženiti žrtvom. U drugom slučaju olakšavajuća okolnost je bila da je učinilac ušao u vanbračnu zajednicu uz saglasnost roditelja žrtve. Ovo izaziva ozbiljnu zabrinutost jer prema članu 240. stav 2 KZ, roditelj, usvojilac, staratelj ili drugo lice koje dozvoli ili podstakne zajednički život u vanbračnoj zajednici podleže istoj kazni kao i učinilac. Međutim, osnovna tužilaštva i sudovi su obavestili Misiju da su roditelji optuženi u samo malom broju slučajeva. Naprotiv, kao što se vidi u pomenutom slučaju, dozvola roditelja žrtve je uzeta kao olakšavajuća okolnost.

Osim što su nezakonite po Krivičnom zakoniku, vanbračne zajednice pre navršene 16. godine krše mnoga osnovna ljudska prava žrtava, uključujući pravo na obrazovanje, na slobodu od nasilja, pristup reproduktivnoj i seksualnoj zdravstvenoj zaštiti, na zapošljavanje, slobodu kretanja, i pravo na saglasni brak, sva sadržana u međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima

koji se primenjuju na Kosovu u skladu sa članom 22 njegovog Ustava³⁹. Žrtvama se uskraćuje detinjstvo, obrazovanje, njihovo zdravlje je ugroženo ranim trudnoćama i porođajima, a njihova bezbednost je ugrožena jer postaju zavisne od počinioca, a samim tim raste verovatnoća da će biti izložene nasilju u porodici i drugim oblicima nasilja nad ženama i devojčicama. Povrh toga, budući da pojedini počinioci imaju samo 16 godina, postavlja se i pitanje da li su i sami žrtve veza koje su aranžirale njihove porodice. Zbog posledica ovakvog krivičnog dela, prevencija i rano otkrivanje krivičnog dela je od ključnog značaja. Za rešavanje ovog fenomena neophodan je holistički pristup, koji uključuje sve nadležne institucija.

Preporuke:

- Vlada Kosova i drugi relevantni činioci (Policija Kosova, tužilaštvo, sudovi, kancelarija za zastupanje žrtava, centri za socijalni rad) treba da nastave sa sprovođenjem *Nacionalne strategije o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026*.
- Osnovni sudovi i Kancelarija nacionalnog koordinatora za nasilje u porodici treba da nastave saradnju radi efikasnog i tačnog uključivanja podataka o nasilju u porodici u bazu podataka.
- Radna grupa zadužena za izradu *Protokola za upućivanje slučajeva seksualnog nasilja* treba da obezbedi njegovu pravovremenu finalizaciju, a nadležne institucije (Policija Kosova, tužioci, sudovi, Kancelarija za zastupanje žrtava, Centri za socijalni rad, Institut za sudsku medicinu, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo unutrašnjih poslova) treba da preduzmu sve mere za njegovu hitnu implementaciju.
- Odbor za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije Skupštine Kosova treba da završi nacrt novog Zakona o nasilju u porodici i nasilju nad ženama i da ga prosledi na dalji postupak u Skupštini.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, Kancelarija nacionalnog koordinatora za nasilje u porodici i Centri za socijalni rad treba da organizuju informativne kampanje o pitanju vanbračne zajednice sa osobom mlađom od 16 godina. Kampanje treba da budu usmerene na mlađe stanovništva i njihove roditelja, posebno u udaljenim regionima Kosova i u zajednicama sa manjim pristupom informacijama, kako bi se podigla svest o ovoj pojavi i mogućim posledicama kako za žrtve tako i za počinioce.
- Tužilački savet Kosova treba da izradi i primeni jedinstvene smernice za Policiju Kosova posebno za istragu krivičnog dela vanbračne zajednice sa licima starosti ispod 16 godina.
- Policija Kosova treba da, u skladu sa zakonskim odredbama, sprovedi istragu i utvrdi krivičnu odgovornost roditelja umešanih u vanbračnu zajednicu njihove dece.

³⁹ Univerzalna deklaracija UN o ljudskim pravima (UDLJP), Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) i njeni protokoli, Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Konvencija UN o pravima deteta, Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

- Sudski savet Kosova, Tužilački savet Kosova i Policija Kosova treba da proizvedu tačne, dostupne i uporedive statističke podatke vanbračnoj zajednici sa licima starosti ispod 16 godina, kako bi se mogli otkriti i pravilno analizirati učestalost ovog krivičnog dela i način na koji su tužilaštva i sudovi rešavali ove slučajeve.
- Sudovi moraju težiti ujednačavanju u odmeravanju kazni i primenjivati izricanje kazne kako je propisano Krivičnim zakonikom.
- Centrima za socijalni rad i Kancelariji za zastupanje žrtava Vlada treba da dodeli adekvatne resurse za podršku žrtvama tokom čitavog sudskog ciklusa.

3.5 Procesuiranje predmeta terorizma

Nakon što su se na Kosovo vratili pojedinci koji su otišli u zone sukoba na Bliskom istoku u proteklih deset godina⁴⁰, vlasti su nastavile da istražuju, krivično gone i sude u s tim povezanim slučajevima navodnih krivičnih dela, i tokom ovog perioda izveštavanja.

Kosovo je 17. jula 2021. godine vratilo 11 osoba iz Sirije: šest muškaraca, jednu ženu i četvero dece. Po povratku, šestorici muškaraca određen je istražni pritvor, a ženi kućni pritvor, zbog sumnje da su počinili krivična dela u vezi sa terorizmom. Sve mere bezbednosti su kasnije ukinute. Specijalno tužilaštvo (STRK) je u novembru i decembru 2021. godine podnelo sedam optužnica Specijalnom odeljenju Osnovnog suda u Prištini⁴¹ protiv svih punoletnih lica. Oni su optuženi za 'učestvovanje u terorističkoj grupi' u skladu sa *Krivičnim zakonikom (KZ)*⁴² jer su 2014. godine putovali u Siriju da bi se pridružili ISIS-u. Muškarci su navodno prošli vojnu obuku, bili su opremljeni oružjem i učestvovali u borbi. Jedan od njih je navodno bio instruktor snajperista. Žena je otputovala sa suprugom u Siriju da bi se pridružila ISIS-u i navodno je pružila podršku u domaćinstvu.

Petoro optuženih izjasnilo se krivim na prvom ročištu ili na glavnom pretresu, a dvojica su se izjasnili da nisu krivi. Od marta 2022. godine, svi predmeti su okončani na prvostepenom nivou i svi optuženi su proglašeni krivim za učešće u terorističkoj grupi; muškarci su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od dve godine i šest meseci do četiri godine i šest meseci, dok je žena osuđena na dve godine uslovne kazne. Vreme provedeno u pritvoru u Siriji uzeto je u obzir samo u slučaju jednog optuženog (onog koji je dobio najdužu kaznu). Sve kazne koje je izrekao sud bile su ispod minimalne kazne propisane za predmetno delo *Krivičnim zakonikom (KZ)*, koja iznosi pet godina. Kao glavna olakšavajuća okolnost prilikom izricanja kazne korišćeno je priznanje krivice petorice okrivljenih.⁴³

⁴⁰ Prema kosovskoj „Strategiji za sprečavanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi terorizmu 2015-2020“, 300 pojedinaca je napustilo Kosovo od 2015. godine (vidi stranu 11. strategije). Izveštaj Kosovskog centra za bezbednosne studije pod naslovom 'RASPAKOVANJE ODGOVORA KOSOVA NA POVRATNIKE IZ RATNIH ZONA U SIRIJI I IRAKU', objavljen u januaru 2020. godine, ukazuje da je procenjeni broj osoba koje su sa Kosova otišle u Siriju i Irak bio 403. Isti Izveštaj pominje da je broj povratnika do tada bio oko 250 (vidi str:9).

⁴¹ Specijalno odeljenje je osnovano Zakonom o sudovima 06/Z-054, koji je stupio na snagu početkom 2019. godine. To je specijalizovano odeljenje u Osnovnom sudu u Prištini i Apelacionom sudu koje se bavi isključivo predmetima Kancelarije Specijalnog tužilaštva (STK), odnosno najtežim krivičnim predmetima.

⁴² Krivični zakonik, 04/Z-082, 1. januara 2013, član 143, stav 2: 'Ko učestvuje u delovanju terorističke grupe, kazniće se kaznom zatvora od pet (5) do deset (10) godina', sa odgovarajućim članom u Krivičnom zakoniku, 06/Z-074, 14. aprila 2019, član 136 stav 2.

⁴³ Krivični zakonik, 04/Z-082, 1. januara 2013, član 74, stav 3.10, sa odgovarajućim članom u Krivičnom zakoniku, 06/Z-074, 14 April 2019, član 70, stav 3.10.

Na presude Osnovnog suda šestorici okrivljenih uložene su žalbe. U periodu od marta do maja ove godine, Apelacioni sud (AS) je potvrdio presude protiv dvojice okrivljenih, povećao kaznu zatvora sa dve godine i šest meseci na tri godine jednom okrivljenom, preinačio presudu izrečenu dvojici okrivljenih samo u odnosu na period koji treba da se računa kao vreme provedeno u pritvoru u Siriji i vratio jedan predmet Osnovnom sudu na ponovno suđenje.

Sa proceduralne tačke gledišta, EULEX je utvrdio da su STK i Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini ove predmete rešili efikasno i ekspeditivno. Nisu uočena veća kašnjenja, što je od posebnog značaja s obzirom da je većina okrivljenih bila u pritvoru.

Međutim, sa materijalno-pravne tačke gledišta, Misija je primetila da su kazne koje je izrekao Osnovni sud i kasnije potvrdio AS bile evidentno blaže i u svim slučajevima ispod minimuma utvrđenog važećim krivičnim zakonom.⁴⁴ Iako je ovo dozvoljeno *Zakonikom o krivičnom postupku (ZKP)*, moglo bi se opravdano dovesti u pitanje da li je sud pravilno uravnotežio olakšavajuće i otežavajuće okolnosti u krivičnom postupku za krivična dela slične težine.

Još jedno pitanje koje vredi istaći su oprečne procene sudova o tome da li vreme provedeno u pritvoru u Siriji treba uzeti u obzir prilikom računanja preostalog vremena za izdržavanje kazne nakon pravosnažne presude, što je pitanje koje zahteva doslednost, kako bi se obezbedila pravična primena zakona.

Preporuke:

- Policija Kosova, STK i Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini treba da nastave sa efikasnim rešavanjem predmeta terorizma koji se tiču povratnika iz zona sukoba na Bliskom istoku.
- Sudovi treba da preispitaju praksu evidentno blage politike kažnjavanja u predmetima terorizma koji se tiču povratnika, uz dužno uzimanje u obzir potrebe za doslednošću u izricanju kazni.

3.6 Sloboda izražavanja – krivična dela protiv novinara

Kada su novinari žrtve krivičnih dela, institucije vladavine prava treba da preduzmu odgovarajuće radnje, kako bi osigurale da sloboda izražavanja ne bude narušena. S tim na umu, EULEX je procenio pravni okvir i postupanje sa nekoliko praćenih krivičnih dela počinjenih protiv novinara na Kosovu.

Kako se navodi u Izveštaju Evropske komisije o Kosovu 2022, 'što se tiče slobode izražavanja, Kosovo ima određeni nivo pripreme i koristi od pluralističkog i aktivnog medijskog okruženja. Ipak, i dalje postoji zabrinutost u vezi sa javnim kampanjama klevete, pretnjama i fizičkim napadima na novinare'.⁴⁵

⁴⁴ Isto zapažanje je dato u prethodnom izveštaju u vezi sa povratnicima u 2019. godini, vidi EULEX, Izveštaj o nadgledanju pravosuđa, nalazi i preporuke septembar 2019 – sredina marta 2020, str. 11-12.

⁴⁵ Evropska komisija, 'Glavni nalazi Izveštaja o Kosovu za 2022. godinu', *EC Country insights*, Brussels, EC Press corner, 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/country_22_6090, (poslednji pristup 14. oktobra 2022).

Poslednjih godina, kosovski tužilački i sudski organi preduzeli su važne mere za rešavanje zločina protiv novinara, uključujući imenovanje specijalizovanih tužilaca i sudija, prikupljanje statističkih podataka i davanje prioriteta ovakvim slučajevima. U svakom od osnovnih tužilaštava (OT) imenovan je po jedan tužilac za koordinatora za slučajeve zločina protiv novinara. Koordinator deluje kao kontakt osoba, prikuplja podatke i izveštava kosovskog koordinatora u Kancelariji glavnog državnog tužioca. Internim uputstvima je propisano davanje prioriteta ovakvim slučajevima, što je kao jedan od ciljeva postavljeno i u *Strateškom planu tužilačkog sistema 2022-2024*.⁴⁶

Tokom ovog izveštajnog perioda, EULEX je zatražio informacije o osam slučajeva krivičnih dela počinjenih protiv novinara prijavljenih Policiji Kosova od oktobra 2021. do marta 2022. godine (od kojih je do datuma izveštavanja pet od njih stiglo pred sud). Imajući u vidu mali broj identifikovanih slučajeva, EULEX je od OT i osnovnih sudova (OS) zatražio informacije o slučajevima iz prethodnih godina, kako bi bio u mogućnosti da bolje analizira dužinu i ishode postupaka u predmetima ove vrste⁴⁷. Prikupljeni podaci pokazuju da su najčešća krivična dela počinjena nad novinarima pretnje i uznemiravanje putem telefona ili društvenih mreža. Međutim, EULEX je takođe pratio tri slučaja težih napada na novinare, koji su svi još u fazi istrage. Jedan slučaj se odnosi na prebijanje novinarku ispred njene kuće od strane više počinitelja u maju 2017. godine, drugi je slučaj pucanja na parkirani automobil u vlasništvu novinarku u oktobru 2020. godine, dok je treći slučaj prebijanja novinara ispred njegovog doma u februaru 2021. godine. Od ukupnog broja slučajeva, u 18 slučajeva žrtva je bila muškarac, a u tri slučaja žena (u dva od ovih slučajeva optužbe se odnose na pretnje, a u jednom teška telesna povreda). Žrtve su radile za sledeće medije: Bota Sot, Kossev, RTV Dukadini, Zeri, Jepi Ze (tri slučaja), Insajderi, Koha Vision, Korespondenti, Sinjali (dva slučaja), Objektiv, Gazeta Ekspres, Gazeta Šneta, T7, Infokus, Paparaci i metro Gazeta. U dva slučaja medijska kuća nije poznata.

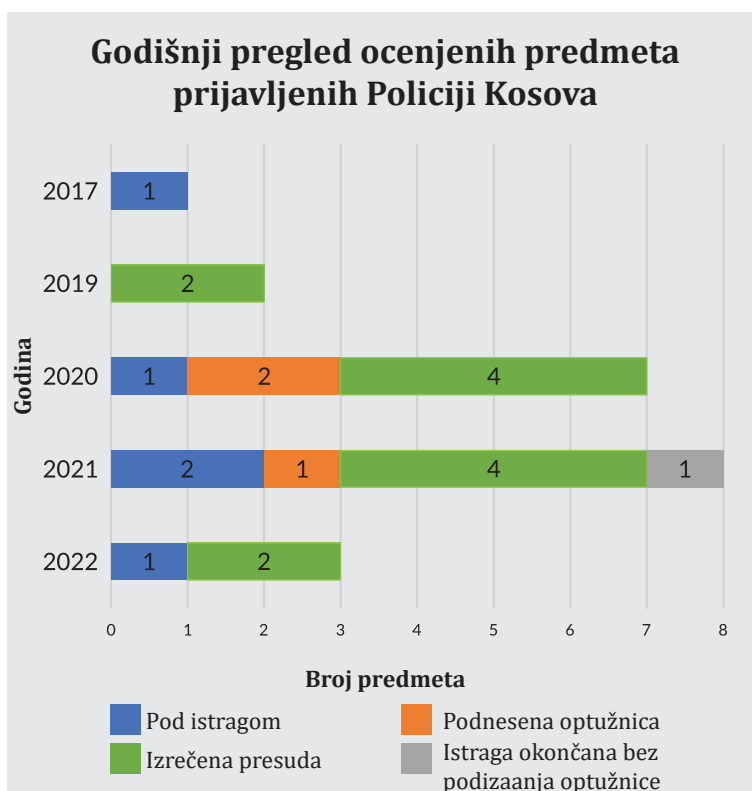
EULEX je našao da su u predmetima u fazi istrage, policija i tužilaštvo generalno brzo reagovali po prijemu izveštaja o incidentu, što je ponekad rezultiralo podizanjem optužnice ubrzo nakon što je slučaj prijavljen policiji. Optužnice su podignute u 7 od 11 predmeta pokrenutih tokom 2021. i 2022. godine i sve su podignute u roku od tri meseca od podnošenja krivične prijave. Međutim, u slučajevima kada osumnjičeni nije identifikovan u ranoj fazi istrage, slučajevima nije dat prioritet. Na primer, u slučaju kada je novinar pretrpeo težak napad, bilo je potrebno skoro devet meseci da se završi analiza uzoraka sa mesta zločina. Zabrinjava to što ni u ovom slučaju, kao ni u druga dva praćena slučaja težih napada, nije zabeležen primetan napredak.

46 Tužilački savet Kosova, 'Strateški plan tužilačkog sistema 2022-2024', 2022, [https://prokuroria-rks.org/assets/cms/uploads/files/STRATEGIC%20PLAN%20OF%20THE%20PROSECUTORIAL%20SYSTEM%202022-2024STRATEGIC%20PLAN%20OF%20THE%20PROSECUTORIAL%20SYSTEM%20\(2022-2024\).pdf](https://prokuroria-rks.org/assets/cms/uploads/files/STRATEGIC%20PLAN%20OF%20THE%20PROSECUTORIAL%20SYSTEM%202022-2024STRATEGIC%20PLAN%20OF%20THE%20PROSECUTORIAL%20SYSTEM%20(2022-2024).pdf) (poslednji pristup 16. septembra 2022).

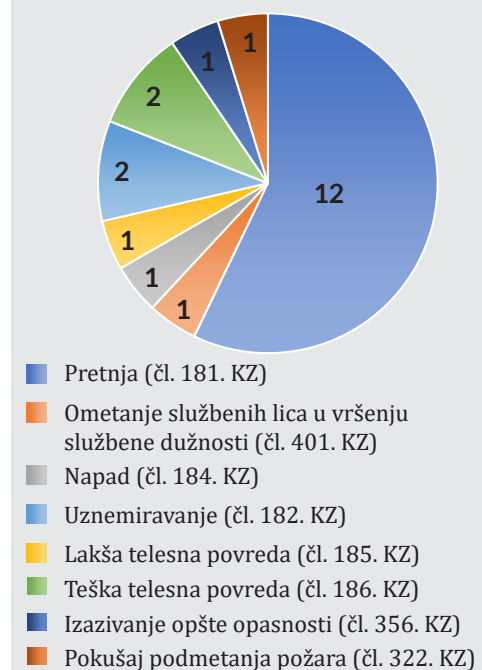
47 *Priština Insight* je 2. novembra objavio članak pod naslovom 'Istraga BIRN-a: Sudovi zanemaruju otežavajuće okolnosti u slučajevima napada na novinare', u kojem se analiziraju sudske presude u slučajevima pretnji i napada na novinare poslednjih godina i dosijei koje je otvorilo Državno tužilaštvo, i koji su bili procesuirani pred sudovima za napade i pretnje protiv novinara. Poređenje podataka o broju podignutih optužnica u 2020. i 2021. godini ukazuje na nedoslednosti između ovog izveštaja i izveštaja BIRN-a. I BIRN i EULEX su bili obavešteni da su 2020. godine podignute četiri optužnice, a 2021. godine osam optužnica. Međutim, pošto EULEX-u nisu dostavljene dodatne informacije o dva od ovih slučajeva, u ovom izveštaju analizirane su samo tri optužnice iz 2020. i sedam iz 2021. godine. Upoređivanjem ova dva izveštaja uočava se nepodudaranje u pogledu broja analiziranih presuda: BIRN je analizirao pet krivičnih predmeta u kojima su žrtve novinari, koji su rešavani u prvom stepenom u kosovskim sudovima od 2016. godine do danas, dok se u ovom izveštaju analizira 11 presuda podnesenih od 2020. godine do sada. Ova znatna razlika u broju analiziranih presuda verovatno je posledica činjenice da je Misija dodatno kontaktirala tužilaštva i sudove kako bi dobila informacije o presudama.

Što se tiče praćenih predmeta koji su dospeli u sudsku fazu, četiri od pet predmeta pokrenutih od oktobra 2021. do marta 2022. godine rezultirala su osuđujućim presudama u roku od nekoliko nedelja, u nekim slučajevima u roku od nekoliko dana, nakon podizanja optužnice. Važno je napomenuti da je u sva četiri predmeta tužilac podigao optužnicu dok je osumnjičeni bio u pritvoru. U petom predmetu, u kojem osumnjičeni nisu bili u pritvoru, presuda protiv trojice od četvorice okrivljenih doneta je sedam meseci nakon podizanja optužnice. Na osnovu dodatnih podataka o predmetima pokrenutim pre oktobra 2021. godine, može se zaključiti da kada osumnjičeni nije bio u pritvoru, predmeti nisu bili prioritarno tretirani od strane suda.⁴⁸ Prema *Zakoniku o krivičnom postupku (ZKP)*⁴⁹, prvo ročište trebalo bi da bude zakazano u roku od 30 dana od podizanja optužnice, što je rok koji je retko ispoštovan u ovim predmetima.

Kazne izrečene u presudama koje je EULEX mogao da razmotri nakon što ih je zatražio od relevantnih sudova ocenjene su kao razumne, s obzirom na ozbiljnost prekršaja, ali i olakšavajuće okolnosti, poput priznavanja krivice ili nedostatka prethodnih osuda. Činjenica da je krivično delo počinjeno protiv novinara u nekim slučajevima je smatrana otežavajućom okolnošću. U drugim slučajevima motiv krivičnog dela ili nije razrađen ili su ga nadjačale olakšavajuće okolnosti. U slučajevima pretnji izrečene su novčane ili uslovne kazne, što je razumno s obzirom da su u svim slučajevima pretnje izvršene telefonom ili putem društvenih mreža, a ne lično. U većini slučajeva, sadržaj pretnje je očigledno bio najvažniji kriterijum za odlučivanje o izricanju novčane ili uslovne kazne. U slučaju pokušaja podmetanja požara izrečena je kazna ispod minimalne (kazna zatvor u trajanju od deset meseci, dok minimalna kazna iznosi jednu godinu). Činjenica da se radilo o pokušaju, a ne o dovršenom krivičnom delu, omogućila je sudu da smanji kaznu, a kao olakšavajuće okolnosti uzeo je u obzir činjenicu da je okrivljeni priznao krivicu i da prethodno nije bio osuđivan.

Vrste optužbi u ukupnom broju ocenjenih predmeta (2017-2022)

48 Uzorak: PP.II.br.5954/21, PP.II.br.5849/20, PP.II.br.4308/20 (svi u Osnovnom sudu u Prištini).

49 Zakon o krivičnom postupku, 04/Z-123, 1. januara 2013, član 242, stav 4, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2861> (poslednji pristup 14. oktobra 2022).

Preporuke:

- Policija Kosova treba da dalje daje prioritet istragama u slučajevima napada na novinare, a tužioci treba da osiguraju da se istrage ne odlažu bespotrebno.
- Sudovi treba da daju prioritet slučajevima napada na novinare i da zakažu prvo ročište u roku od 30 dana, predviđenom Zakonikom o krivičnom postupku.
- Sudovi treba da uzmu u obzir motiv krivičnog dela i da obrazlože kako se ovaj faktor odmerava u odnosu na druge okolnosti prilikom određivanja kazne.
- Treba zadržati sistem koordinatora u tužilačkom sistemu, kako bi se obezbedilo prikupljanje podataka o toku predmeta.
- U svakom Osnovnom sudu treba imenovati koordinate/kontakt osobe. Oni bi trebalo da budu odgovorni za prikupljanje podataka o slučajevima i izveštavanje kosovskog koordinatora, kako bi se osigurala potpunost podataka.

3.7 Maloletničko pravosuđe: primena 'diverzionih mera' na maloletne prestupnike

Tokom ovog izveštajnog perioda, Misija je sagledala primenu 'diverzionih mera' prema maloletnim prestupnicima.

Međunarodni standardi ljudskih prava, poput *Konvencije UN o pravima deteta*, koja na osnovu člana 22. Ustava čini deo kosovskog pravnog okvira, zahtevaju uspostavljanje zakona, procedura, organa i institucija posebno primenjivih na decu u sukobu sa krivičnim zakonom i odvojeno od onih za punoletna lica.

Obrazloženje za postojanje posebnog sistema maloletničkog pravosuđa je da se 'deca razlikuju od odraslih po svom fizičkom i psihičkom razvoju, emocionalnim i obrazovnim potrebama' i 'takve razlike predstavljaju osnovu za manju krivicu dece u sukobu sa zakonom'.⁵⁰

Osnovni ciljevi sistema maloletničkog pravosuđa su unapređenje dobrobiti maloletnika i garantovanje njegovog/njenog najboljeg interesa tokom čitavog postupka ili radnji koje se preduzimaju protiv njega/nje.⁵¹ Ključna karakteristika sistema maloletničkog pravosuđa usklađenog sa ljudskim pravima je 'preusmeravanje' sa sistema krivičnog pravosuđa, pri čemu se maloletnici koji dođu u kontakt sa zakonom uklanjaju iz krivičnog postupka i preusmeravaju na alternativne puteve, uključujući usluge podrške zajednici ili socijalne usluge.

Pravni okvir kosovskog sistema maloletničkog pravosuđa je u potpunosti u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima. *Zakonikom pravde o maloletnicima na Kosovu* (ZPM), poglavlje IV, posebno su propisane 'diverzione mere' i predviđeno je da je svrha ovih mera 'da spreče, kad god je to moguće, početak sudskog postupka protiv maloletnog prestupnika, da bi se pomogla pozitivna rehabilitacija i reintegracija maloletnika u njegovu zajednicu i na taj način sprečilo recidivističko ponašanje'.⁵² Primena 'diverzionih mera' takođe dovodi do pozitivnih efekata u smislu ukupne efikasnosti, jer se izbegava povećanje broja nerešenih predmeta u pravosudnom sistemu.

50 Komitet UN za prava deteta (KPD), *Opšti komentar br. 10 (2007), Prava deteta u maloletničkom pravosuđu*, 25. aprila 2007, str. 24, <https://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>, (poslednji pristup 20. oktobra 2022).

51 Generalna skupština Ujedinjenih nacija, *Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za sprovođenje maloletničkog pravosuđa („Pekinška pravila“)*, 10. decembar 1985, [United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice \(The Beijing Rules\) - United Nations and the Rule of Law](https://www.unhcr.org/refworld/docid/3e68686c.html), (poslednji pristup 14. oktobra 2022), (poslednji pristup 14. oktobra 2022).

52 *Zakonik pravde o maloletnicima*, 06/Z-006, 2. novembra 2018, član 4, [B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf](https://www.rks-gov.net/Portals/0/06-Z-006-2018-04-01.pdf) (rks-gov.net), (poslednji pristup 5. oktobra 2022).

Različite vrste ‘diverzionih mera’ koje se mogu primeniti na maloletnike navedene su u članu 20. ZPM i kreću se od pomirenja između maloletnika i oštećenog, uključujući izvinjenje maloletnika, obeštećenje oštećenom, neplaćeni društveno korisni rad i angažovanje u dobrotvornim aktivnostima.⁵³ Uslovi za primenu ‘diverzionih mera’ od strane tužilaca propisani su članom 21. istog zakonika.⁵⁴ Tužiocu biraju primenljivu ‘diverzionu meru’ na osnovu lične prošlosti maloletnika koju je procenila Probaciona služba Kosova (PSK), koja obezbeđuje i sprovođenje odluke tužioca.

EULEX je analizirao izricanje ‘diverzionih mera’ na Kosovu u periodu 2019 – 2021. godine. Treba imati na umu da tužiocu takve mere treba da posmatraju kao prvu opciju u onim slučajevima u kojima to zakon dozvoljava. Podaci dobijeni od Osnovnih tužilaštava (OT) i Probacione službe Kosova (KPS), institucije zadužene za sprovođenje ‘diverzionih mera’, otkrivaju smanjenje broja ‘diverzionih mera’ primenjenih tokom ove tri godine.

Godišnji izveštaji PSK pokazali su da su OT primenila 888 ‘mera preusmeravanja’ na maloletne prestupnike u 2019. godini, što je smanjeno na 544 u 2020. i na 386 u 2021. godini.

Od 16 mera navedenih u *Zakonu pravde o maloletnicima*, najprimenjenija je bila ‘pomirenje maloletnika i oštećenog’. Ovo predstavlja polovinu mera koje su OT primenila godišnje tokom praćenog perioda. Čini se da je osnovni razlog za rasprostranjenu primenu ove mere to što se ne moraju uzeti u obzir dodatni faktori, osim volje počinioca, što je drugačije u slučaju kada se primenjuju druge ‘diverzione mere’. Na osnovu podataka koje je prikupio EULEX, očigledno je da tužiocu za maloletnike ovo smatraju najefikasnijom merom za sprečavanje ponavljanja krivičnih dela, te se ona primenjuje u velikom broju krivičnih dela.

EULEX je uporedio godišnji broj primenjenih ‘diverzionih mera’ sa otvorenim predmetima koji uključuju maloletne prestupnike, da bi procenio učestalost primene ovih mera. Prema godišnjim izveštajima Tužilačkog saveta Kosova (TSK), u 2019. godini podneseno je 2.027 krivičnih prijava protiv maloletnih počilaca, a ‘diverzione mere’ primenjene su u 43% tih slučajeva.⁵⁵ U 2020. godini bilo je 1.356 krivičnih prijava protiv maloletnika, a ‘diverzione mere’ su primenjene u 40% odsto slučajeva.⁵⁶ U 2021. godini bilo je 1.749 krivičnih prijava protiv maloletnika, ali su ‘diverzione mere’ primenjene samo u 22% tih slučajeva.⁵⁷

⁵³ Zakonik pravde o maloletnicima, 06/Z-006, 2. novembra 2018, član 20, [B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf](https://rks.gov.net/B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf) (rks.gov.net), (poslednji pristup 5. oktobra 2022):

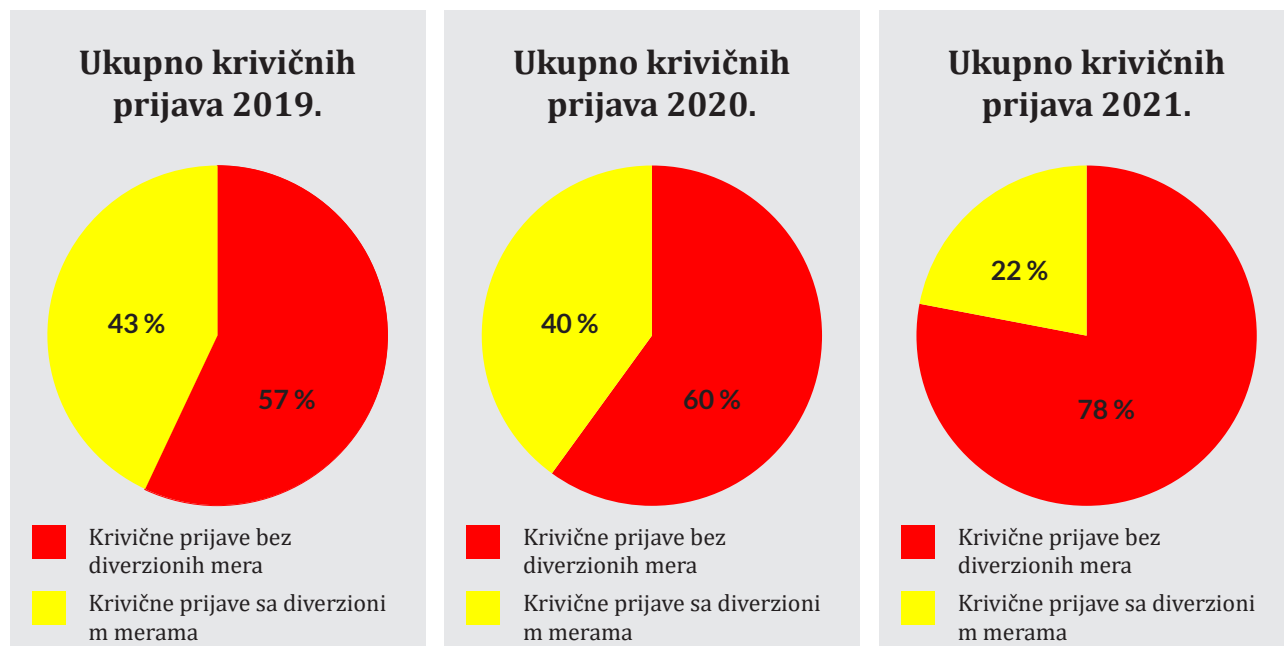
‘1. Diverzione mere koje mogu da budu izrečene maloletnom izvršiocu su: 1.1. izmirenje između maloletnog izvršioca i oštećene strane, uključujući izvinjenje maloletnika oštećenoj strani; 1.2. izmirenje između maloletnika i njegove porodice; 1.3. naknada štete oštećenoj strani na osnovu uzajamnog sporazuma između oštećenog, maloletnika i njegovog zakonitog zastupnika u skladu sa finansijskim prilikama maloletnika; 1.4. redovno pohađanje škole; 1.5. prihvatanje zaposlenja ili osposobljavanja za odgovarajuće zanimanje koje odgovara njegovim sposobnostima i stručnostima; 1.6. obavljanje neplaćenog društveno korisnog rada u skladu sa sposobnošću maloletnog izvršioca da obavlja takav rad. Ova mera može se izreći uz saglasnost maloletnika u trajanju od deset (10) do šezdeset (60) časova. 1 obrazovanje u oblasti saobraćajnih propisa; 1.8. psihološko savetovanje; 1.9. angažovanje na dobrotvornim aktivnostima; 1.10. plaćanje fiksnog iznosa novca namenjenog za dobrotvorne svrhe ili u programu kompenzacije žrtava u skladu sa finansijskom situacijom maloletnika; 1.11. angažovanje u sportskim i rekreativnim aktivnostima; 1.12. konsultacije između porodica maloletnika; 1.13. nalog da se uzdrže od bilo kakvog kontakta sa pojedincima koji mogu imati negativan uticaj na maloletnika; 1.14. nalog da ne posećuju određena mesta ili lokacije koje mogu imati negativan uticaj na maloletnika; 1.15. nalog da se uzdrže od upotrebe droga i alkohola; 1.16. policijska opomena.’

⁵⁴ Zakonik pravde o maloletnicima, 06/Z-006, 2. novembra 2018, član 21, [B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf](https://rks.gov.net/B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf) (rks.gov.net), (poslednji pristup 5. oktobra 2022): ‘1. Diverzione mere mogu biti nametnute od strane tužioca, protiv maloletnika koji je izvršio krivično delo koje je kažnjivo novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do tri (3) godine ili za krivično delo učinjeno iz nehata koje je kažnjivo do pet (5) godina zatvora, osim onih koje kao posledica dovode do smrti. 2. Mera policijske opomene iz stava 1, podstav 1.16, i člana 20 ovog Zakonika može se izreći protiv maloletnog kao izvršioca krivičnog dela po prvi put za krivična dela koja su kažnjiva novčanom kaznom ili zatvorom do tri (3) godine. 3. Policijsku opomenu kao meru diverziteta izriče policajac uz dozvolu državnog tužioca za maloletnike. Policija vodi evidenciju policijskih opomena koje su izrečene, a koje nemaju karakter kao kod kažnjenih maloletnika i ne mogu se koristiti na bilo koji način da bi oštetili maloletnika. 4. Uslovi za izricanje mere diverziteta su: 4.1. prihvatanje odgovornosti za krivično delo od strane maloletnika; 4.2. izraz spremnosti od strane maloletnika da se pomiri sa oštećenom stranom, i 4.3. saglasnost maloletnika ili roditelja, usvojioca ili staraoca u ime maloletnika za sprovođenje mere diverziteta. 5. Probaciona služba odmah obaveštava nadležni organ koji izriče mere diverziteta za neispunjanje obaveza iz mera diverziteta od strane maloletnika koji zatim mogu odlučiti da ponovo procesuiraju predmet.’

⁵⁵ Godišnji izveštaji TSK, 2019, 2020 i 2021, [Tužilački sistem \(prokuroria-rks.org\)](https://prokuroria-rks.org), (poslednji pristup 16. septembra 2022).

⁵⁶ Ovo uključuje 108 slučajeva u kojima su primenjene diverzione mere 2020. godine, ali koji su preneti iz prethodne(ih) godine(a).

⁵⁷ Ovo uključuje 62 slučaja u kojima su primenjene diverzione mere 2021. godine, ali koji su preneti iz prethodne(ih) godine(a).

Godišnji izveštaji TSK ne sadrže podatke razvrstane po polu, dok je PSK počela da objavljuje statistiku primenjenih ‘diverzionih mera’ koristeći podatke razvrstane po polu od 2020. U 2020. godini, 399 ‘diverzionih mera’ je primenjeno na dečake i 49 na devojčice. Pomirenje maloletnog prestupnika i oštećenog primenjeno je za 233 dečaka i 24 devojčice. U 2021. godini izrečene su 294 ‘diverzione mere’ za dečake i 30 za devojčice. Od toga je ‘mera pomirenja’ primenjena na 177 dečaka i 20 devojčica.

Druga najprimenjenija mera bila je ‘izvršenje neplaćenog društveno-korisnog rada’. U 2020. godini primenjena je 57 puta na dečake i pet puta na devojčice, a 2021. godine primenjena je 18 puta na dečake i jednom na jednu devojčicu. Treća najprimenjenija mera bilo je ‘psihološko savetovanje’, koje su tužioci za maloletnike 2020. godine primenili na 37 dečaka i dve devojčice, dok je ista mera primenjena na 43 dečaka i tri devojčice u 2021. godini.⁵⁸

Pored gore navedenih mera, tokom praćenog perioda primenjene su i sledeće mere: ‘redovno pohađanje škole’, ‘naknada štete oštećenom sporazumno’, ‘bavljenje dobrotvornim aktivnostima’, obaveza suzdržavanja od bilo kakvog kontakta sa određenim osobama koje mogu negativno uticati na maloletnika, ili upotrebe droga i alkohola.

Dok ove mere primenjuje tužilac nakon konsultacija sa PSK, postoji jedna ‘diverziona mera’ koju policija može primeniti, uz odobrenje tužioca, a to je ‘policajska opomena’. Ova mera je na Kosovu uvedena 2018. godine kada je novi *Zakonik pravde o maloletnicima* stupio na snagu i izazvala je mnogo zabrinutosti među praktičarima, koji su strahovali da policija nije dovoljno obučena i vešta za primenu takvu mere.⁵⁹ ‘Policajska opomena’ je namenjena lakšim krivičnim

⁵⁸ Prema godišnjim izveštajima PSK.

⁵⁹ Zakonik pravde o maloletnicima, 06/Z-006, 2. novembra 2018, član 21, [B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf](https://rks.gov.net/B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf) (rks.gov.net), (poslednji pristup 16. septembra 2022):

Mera policijske opomene [...] može se izreći protiv maloletnog kao izvršioca krivičnog dela po prvi put za krivična dela koja su kažnjiva novčanom kaznom ili zatvorom do tri (3) godine. Policijsku opomenu kao diverzivnu meru izriče policajac uz dozvolu državnog tužioca za maloletnike. Policija vodi evidenciju policijskih opomena koje su izrečene, a koje nemaju

predmetima kada policija i tužilac odluče da dalja istraga nije potrebna i da bi opomena bila dovoljna da maloletnik shvati težinu prestupa, da se pokaje i uzdrži od sličnog ponašanje u budućnosti. Od stupanja na snagu 2018. godine, ova se mera retko primenjuje.

Preporuke:

- Da bi sprečili negativne posledice naknadnih postupaka u maloletničkom pravosuđu (na primer, stigma osude i kazne), tužioci i policija treba da maksimalno iskoriste 'diverzione mere' kako je to predviđeno zakonom.
- 'Diverzionu meru' 'policijska opomena' treba češće primenjivati u slučajevima koji ispunjavaju neophodne kriterijume.
- S obzirom na dobre rezultate postignute u proteklim godinama, postojeći usklađen rad tužilaca za maloletnike i Probacione službe Kosova treba da nastavi da se razvija.
- Da bi se rodna perspektiva uključila u sistem maloletničkog pravosuđa, uključujući i u pogledu primene 'diverzionih mera', Tužilački savet Kosova treba da sledi primer Probacione službe Kosova i da u svoje godišnje izveštaje unese podatke razvrstane po polu.

3.8 Imovinska prava

Prema *Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima* (EKLJP), svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine.⁶⁰ Tokom ovog izveštajnog perioda, Misija je pratila 50 građanskih predmeta u vezi sa različitim imovinskim sporovima, kao što su povraćaj imovine, potvrda vlasništva, nezakonito zauzimanje, lažne transakcije, nadoknada štete i izvršenje presuda koje su pokrenuli kosovski Srbi, od kojih skoro svi žive van Kosova.

Misija je utvrdila da je najzabrinjavajući nalaz predugo trajanje postupka. Predmeti su često još uvek nerešeni već sedam ili osam godina, neki od njih čak i deset godina, a najstariji nerešeni predmet je pokrenut 2002. godine. Član 6. (1) EKLJP nalaže da svaki predmet treba da bude rešen 'u razumnom roku'⁶¹, dok su u ovom izveštajnom periodu ročišta održana u veoma malom broju predmeta.

Ogroman broj od 70.000 nerešenih građanskih predmeta na sudovima jedan je od razloga za ova kašnjenja. Pored toga, sudovi višeg stepena često šalju predmete na ponovno suđenje, čime se dodatno odlažu postupke. Mnogi od 50 praćenih predmeta usporeni su na nivou AS. Različite, ponekad uznemirujuće administrativne prakse dodato opterećuju parnične postupke, a samim

karakter kao kod kažnjenih maloletnika i ne mogu se koristiti na bilo koji način da bi oštetili maloletnika.

60 Protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, usvojen 20. marta 1952, član 1, [European Convention on Human Rights \(coe.int\)](#) (poslednji pristup 04. novembra 2022): „Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim principima međunarodnog prava’.

61 Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP), član 6 (1), usvojena 4. novembra 1950, [European Convention on Human Rights \(coe.int\)](#) (poslednji pristup 04. novembra 2022): ‘Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom. Presuda se izriče javno, ali se novinari i javnost mogu isključiti s čitavog ili jednog dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne sigurnosti u demokratskom društvu, kada to nalažu interesi maloletnika ili zaštite privatnog života strana u sporu, ili kada to sud smatra izričito neophodnim zato što bi u posebnim okolnostima publicitet mogao naneti štetu interesima pravde’.

tim ih i produžuju. Na primer, u slučajevima kada su podnesene nepotpune građanske tužbe, zapaženo je da sud često traži dokumente koji nedostaju dugo nakon prijema tužbe, ponekad čak i nakon što je dodeljenom sudiji uručen predmet. Ovo dodatno odlaže sudski postupak, posebno u slučajevima u kojima su tužioci kosovski Srbi koji ne žive na Kosovu i stoga često dobijaju dokumenta i sudske pozive sa značajnim zakašnjenjem.

Nedovoljni prevodilački resursi u sudovima dodatno su doprineli značajnim kašnjenjima. U nekim slučajevima dokumenti nisu bili prevedeni, ili sudske rasprave e nisu zakazane jer nije bio dostupan sudski prevodilac/tumač. U jednom od slučajeva tri godine nije imenovan nijedan sudski prevodilac/tumač, što je prouzrokovalo značajno kašnjenje. U drugom slučaju, sudska odluka nije prevedena na srpski jezik više od godinu dana, pa nije mogla biti dostavljena stranci, što je prouzrokovalo neopravdano odugovlačenje izvršnog postupka.

Građanski postupci koji se odnose na zemljišne transakcije često su predmet kašnjenja s obzirom na specifičnu situaciju zemljišnih knjiga. Pošto se zemljišne transakcije između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca nisu podsticale u vreme Jugoslavije, često nisu bile propisno upisane, iako je posao dogovoren i novac uplaćen. Ovo ponekad dodatno opterećuje postupke jer je teško verifikovati transakcije.

Dodatni uzroci predugog trajanja postupaka u imovinskim sporovima odnose se na poteškoće u pronalaženju veštaka, često menjanje sudija kojima je predmet dodeljen, pitanja u vezi sa pozivanjem zakonskog naslednika/zastupnika preminule stranke i među-etničke osetljivosti u nekim praćenim predmetima.

Preporuke:

- SSK treba da uspostavi normu kojom se određuje minimalni broj predmeta koje svaki sudija treba da završi u datom vremenskom okviru.
- SSK treba da ojača kapacitete sudova za prevod i tumačenje za srpski jezik.
- Potrebno je unaprediti sistem sudskih veštaka. Prvi korak bi bio da SSK proglasi veštaka koji neopravdano odbije saradnju sa sudom nepodobnim za privatno veštačenje.
- Sudovi treba da posvete više pažnje etnički osetljivim predmetima, zato što ozbiljno zabrinjava to što je veliki broj praćenih predmeta još uvek u toku, u nekim slučajevima čak i dve decenije nakon podnošenja tužbe, ili ne napreduju ili napreduju izuzetno sporo.

3.9 Privatizacija i likvidacija

EULEX je pratio rad 'Posebne komore Vrhovnog suda' (PKVS), koja funkcioniše u okviru Vrhovnog suda⁶² i ima isključivu nadležnost nad svim predmetima koji se odnose na odluke, aktivnosti ili učinak Kosovske agencije za privatizaciju (KAP) i Kosovske povereničke agencije (KPA). Ona, takođe, ima nadležnost u procesu privatizacije i likvidacije preduzeća ili korporacija, uključujući potraživanja bivših zaposlenih i u vezi sa imovinom pod upravom KAP.

Primena *Zakona o PKVS o pitanjima u vezi sa Agencijom za privatizaciju* još uvek nije u potpunosti završena, iako je od njegovog usvajanja 30. maja 2019. godine prošlo više od tri godine.⁶³ Postoji samo jedno žalbeno veće, dok su zakonom predviđena dva. Obrazloženje je da se drugo veće nije moglo formirati zbog nedostatka sudija.

Što se tiče zaostalih nerešenih predmeta u PKVS, EULEX je primetio blagi pad u broju rešenih predmeta i izdavanja preliminarne mera zabrane, sa 16.898 u martu 2021. godine na 16.027 u martu 2022. godine. Uporedo sa tim, KAP, koja je glavni snabdevač predmetima, dobila je instrukcije od strane aktuelne Vlade da smanji aktivnosti privatizacije, što je zauzvrat značajno smanjilo broj novih predmeta.

Ipak, PKVS neće moći da reši većinu predmeta u razumnom roku. Glavni uzroci za ovo su nedovoljan broj sudskog osoblja (sudskog i administrativnog) i nedostatak norme koju bi trebalo da postavi SSK i kojom se utvrđuje minimalni broj predmeta koji svaki sudija treba da završi u određenom vremenskom roku.

EULEX je pregledao oko 80 presuda PKVS, kako bi stekao uvid u kvalitet presuda i odluka koje je doneo ovaj sud. Glavno pitanje uočeno u analiziranim predmetima odnosi se na obrazloženja Suda.

U jednom slučaju, prvostepena presuda je sadržala četiri stranice obrazloženja u kojem su se citirali različiti članovi zakona, ali bez adekvatne analize zašto su zakonske odredbe primenljive u predmetu. Stoga je bilo nemoguće utvrditi razloge zbog kojih je žalba odbijena kao neosnovana⁶⁴, što je pitanje na koje žalbeno veće nije pružilo pravni lek.

U jednom drugom slučaju, u kojem u prvostepena presuda nije sadržala analizu pisanih dokaza koje je izneo podnosilac zahteva (kako je primetio EULEX), žalbeno veće je u svom obrazloženju zaključilo da „Rešenje o njegovom ličnom dohotku nije dovoljan dokaz da on bude stavljen u konačnu listu kvalifikovanih radnika⁶⁵”, bez daljeg objašnjenja.

U još jednom drugom slučaju, gde je u potpunosti nedostajalo obrazloženje prvostepene presude, žalbeno veće je dalo svoje zaključno obrazloženje i odbilo žalbu na osnovu toga što je podnosilac zahteva dostigao starosnu granicu za odlazak u penziju i stoga nije imao pravo na prihod od privatizacije.

62 Zakon o Posebnoj komori Vrhovnog suda Kosova o pitanjima u vezi sa Agencijom za privatizaciju, 06/Z-086, 12. jula 2019, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=20290>, (poslednji pristup 13. oktobra 2022).

63 . Zakon o Posebnoj komori Vrhovnog suda Kosova o pitanjima u vezi sa Agencijom za privatizaciju, 06/Z-086, 12. jula 2019, član 4, stav 10, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=20290>, (poslednji pristup 16. septembra 2022).

64 U vezi sa sadržajem obrazloženja presude, vidi ESLJP, Slučaj Hiro Balani protiv Španije, presuda od 9. decembra 1994.

65 Ovo se odnosi na spisak zaposlenih za koje se smatra da imaju pravo da dobiju deo prihoda od privatizacije dotičnog

Štaviše, još jedna stvar koju je EULEX zapazio je da je u mnogim slučajevima PKVS odlučila da nastavi bez održavanja rasprave na osnovu toga što je strankama data mogućnost da podnesu svoje izjave u pisanoj formi. Međutim, to nije u skladu sa načelima javnih sudskih rasprava.⁶⁶ Trenutno, posebno pošto je većina mera u vezi sa pandemijom COVID-19 ukinuta, nema razloga koji bi opravdao izuzetak od ovog pravila u ovim slučajevima

U zaključku, većina preporuka navedenih u EULEX-ovom prethodnom *Izveštaju o nadgledanju pravosuđa* nije sprovedena. Zaposleno je samo dvoje novih sudija, što je nedovoljno da se u razumnom vremenskom roku reši veliki broj zaostalih nerešenih slučajeva.

Preporuke:

- PKVS treba da usvoji dugoročnu strategiju za rešavanje zaostalih nerešenih predmeta.
- PKVS treba da usvoji solidan plan za ublažavanje nedostatka dovoljnog broja sudija i pravnih službenika. Zapošljavanju osoblja na ovim radnim mestima treba dati prioritet.
- SSK treba da uspostavi normu za broj slučajeva za koje se očekuje da ih sudije PKVS reše u datom vremenskom okviru.
- PKVS treba da nastavi da koristi šablone za rešavanje masovnih zahteva i da zahteva od pravnih službenika da sprovedu odgovarajući pripremni rad, na primer prethodno popunjavanje šablona, kao alat za efikasno smanjenje zaostalih predmeta u relativno kratkom vremenskom periodu.
- SSK treba da ojača kapacitete suda za prevod i tumačenje na srpski jezik, pošto se većina slučajeva tiče stranaka kojima je potreban prevod.
- PKVS bi trebalo da posveti više pažnje obrazloženju i strukturi svojih odluka. Obrazloženje treba da bude temeljno i u skladu sa relevantnom sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP). Obrazloženje treba da bude razumljivo za stranke, da odgovori na sva pitanja pokrenuto tokom postupka i da izbegava kontradiktorne izjave.

preduzeća.

⁶⁶ Zakonik o krivičnom postupku, 04/Z-123, 1. januar 2013, član 293, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2861>, (poslednji pristup 27. oktobra 2022).

ANEKS I – SPISAK NADGLEDANIH I REFERENCIRANIH PREDMETA

Nakon što je uspostavljen 2008. godine, EULEX je dobio izvršni mandat na polju pravosuđa, što je značilo da su EULEX-ovi međunarodni tužioc i sudije vodili istragu, krivično gonili i presuđivali u predmetima ratnih zločina, organizovanog kriminala, korupcije i drugih teških krivičnih dela. Od juna 2018. godine, EULEX više nema ovaj mandat i do decembra 2018. godine Misija je završila prenos relevantnih predmeta lokalnim policijskim, tužilačkim i pravosudnim organima. Predmeti pomenuti u ovom izveštaju, kojima se EULEX bavio svog tokom izvršnog mandata, nazivaju se bivšim EULEX-ovim predmetima.

BIVŠI EULEX-OVI PREDMETI⁶⁷

Predmet Olympus I (PKR 610/2016), poznat i kao ‘predmet Zemljište’

Dana 24. oktobra 2016. godine, tužilaštvo je podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv Azema Sulje i ostalih. Predmet se vodi protiv 19 preostalih okrivljenih koji su trenutno u postupku suđenja. Predmet se odnosi na nezakonito vlasništvo nad velikom količinom društvene imovine u periodu od 2006. godine do danas. Grupa je navodno uspela da registruje vlasništvo nad imovinom u njihovu korist koruptivnim radnjama koristeći lica na ključnim položajima u sudovima, katastarskoj kancelariji i Kosovskoj agenciji za privatizaciju (KAP). Procenjena ukupna tržišna vrednost imovine je preko 25 miliona evra. Od novembra 2018. godine, Osnovni sud u Prištini redovno je održavao pretrese do zatvaranja zbog pandemije COVID-19 sredinom marta 2020. Nakon što je predsedavajući sudija prešao u Apelacioni sud krajem 2020. godine, predmet je dodeljen novom predsedavajućem sudiji početkom 2021. godine i stoga je, zbog vremena koje je proteklo od poslednjeg ročišta, morao da se pokrene iz početka. U 2022. godini dodatno odlaganje prouzrokovano je potrebom da se ponovo imenuje novi sudija, što je iziskivalo, opet, ponovno pokretanje glavnog pretresa. Dvojica optuženih su bila u istražnom pritvoru (jedan duže od sedam godina, a drugi više od šest godina), sve dok konačno nisu pušteni u kućni pritvor u junu 2022. godine. Suđenje je nastavljeno redovnim ročištem i pretresno veće je odlučilo da imenuje psihijatrijskog veštaka da proceni da li je jedan od okrivljenih psihički sposoban da mu se sudi.

Predmet Olympus II (PKR 611/2016)

Dana 24. oktobra 2016. godine, tužilaštvo je podiglo dve optužnice pred Osnovnim sudom u Prištini u vezi sa slučajevima Olympus I i Olympus II u vezi s navodnom velikom organizovanom kriminalnom grupom koja je protivzakonito stekla vlasništvo nad velikom količinom društvene imovine u periodu od 2006. do 2016. Optužnice za predmet Olympus II protiv okrivljenih Bakija

⁶⁷ EULEX-ovi predmeti ratnih zločina sadržani su u sledećem odeljku

Abdulahua, Halji Hisenija i ostalih 15 okrivljenih ograničene su na pranje novca. Sud je dana 3. februara 2020. godine pokušao da održi prvi pretres, ali zakonski uslovi nisu bili ispunjeni zbog odsustva pet optuženih, od kojih jedan navodno živi u inostranstvu. Pretres koji je trebalo da se održi dana 17. marta 2020. godine odložen je zbog pandemije. Nakon dugog odlaganja, prvo ročište u ovom predmetu konačno je održano 31. maja 2021. godine. Nakon što je održano drugo ročište, nadležni sudija je 22. jula 2021. godine doneo odluku o odbacivanju optužnice. Specijalno tužilaštvo (STK) podnelo je žalbu na ovu odluku, a Apelacioni sud (AS) ju je poništio 20. oktobra 2021. godine, vrativši predmet prvostepenom sudu. U ovom predmetu je trenutno 16 okrivljenih (jedan je u međuvremenu preminuo), uglavnom za pranje novca. Ročišta su se održavala redovno od maja 2022. godine. Izricanje presude održano je 7. novembra 2022. godine, svi okrivljeni su oslobođeni optužbi, dok će oduzeta imovina biti vraćena.

Predmet Naser Keljmendi (PKR 32/2019)

Dana 4. jula 2014. godine, tužilaštvo je podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv Nasera Keljmenđija za organizovani kriminal, teško ubistvo, neovlašćeno držanje, distribuciju ili prodaju opojnih droga i neovlašćenu proizvodnju i preradu opojnih droga. Dana 1. februara 2018. godine, sud je okrivljenog proglasio krivim za krivično delo neovlašćeno držanje, distribuciju ili prodaju opojnih droga i osudio ga na 6 godina zatvora i oslobodio ga svih ostalih optužbi. Obe strane su se žalile na presudu. Dana 2. avgusta 2018. godine, Apelacioni sud je poslao predmet na ponovno suđenje koje je bilo ograničeno na krivično delo neovlašćeno držanje, distribuciju ili prodaju opojnih droga, potvrdio oslobađajuću presudu Osnovnog suda

po ostalim optužbama i naložio ukidanje pritvora Naseru Keljmenđiju. Dana 6. novembra 2019. godine, više od godinu dana nakon ove odluke Apelacionog suda, prvo ročište u ponovljenom postupku održano je drugim pretresom 29. decembra 2019. godine. Predmet je prebačen sa Odeljenja za teška krivična dela u Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini i na kraju je 26. januara 2022. održano novo ročište, prvo od 29. decembra 2019. godine. Od tada je suđenje u toku, nakon što je mirovalo gotovo tri godine.

Predmeti Grande I (PKR 305/2016) i Grande II (PKR 254/19)

Dana 16. decembra 2016. godine, tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv grupe od 20 okrivljenih, uključujući Uke Rugovu, sina bivšeg predsednika Rugove pred Osnovnim sudom u Prištini. Okrivljeni su optuženi za organizaciju i učesće u kriminalnoj grupi, krijumčarenje migranata i neovlašćeno vlasništvo, kontrolu ili posedovanje oružja. U optužnici se navodi da su optuženi koristili sredstva prevare da bi iz ambasade Italije na Kosovu dobili Šengen vize za građane Kosova, čime su stekli značajnu materijalnu dobit za sebe.

Sudija je u julu 2019. godine razdvojio predmet na dva odvojena predmeta, kako bi postupak bio efikasniji. Predmet *Grande I* sada uključuje pet okrivljenih, uključujući Uke Rugovu, dok je preostalih 15 okrivljenih grupisano u predmet *Grande II*. Sud je redovno održavao pretrese u predmetu u Grande I, sve do zatvaranja vezanog za COVID-19 sredinom marta 2020. Predmet *Grande I* je bio skoro pri kraju dokaznog postupka na glavnom pretresu pošto su saslušani

gotovo svi svedoci (desetine njih). *Grande II* je napredovao razumnim tempom od januara 2020. godine do zatvaranja.

Oba predmeta je vodio isti predsednik pretresnog veća, koji je degradiran iz Odeljenja za teška krivična dela u septembru 2020. godine, tako da su oba predmeta morala da se počnu iznova i dodeljeni su novom predsedniku pretresnog veća. *Grande I* je ponovo počeo 16. aprila 2021.

godine, a ročišta su redovno održavana. Na poslednjem ročištu, održanom 10. maja 2022. godine, okrivljeni su dali svoje završne reči i jedan od njih je obavestio sud da ga je italijanski sud oslobodio optužbi za ista krivična dela, ali navodna presuda još uvek nije uručena Osnovnom sudu u Prištini.

Tekući sudski postupak u predmetu *Grande II* je još uvek u fazi iznošenja dokaza. Pretres zakazan 6. maja 2021. godine je bio neproduktivan. Nakon toga, ročišta nisu održana do 6. aprila 2022. godine, kada su ponovo nastavljena sudska ročišta.

Predmet Gradski klub (P 100/2018-P 253/2016-PAKR 434/2018-PKR 191/2020)

Dana 21. jula 2017. godine, tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv Granita Eljšanija (u pritvoru od oktobra 2016. godine) pred Osnovnim sudom u Peći. Optužen je da je u januaru 2010. godine u Gradskom klubu u Peći ubio jednu i povredio dve osobe, među kojima i stvarnu metu Valjdeta Keljmendija. Ovaj napad se smatrao povezanim s krvnom osvetom između porodica Eljšani i Keljmendi koja je trajala 15 godina i tokom koje je ubijeno više od dvadeset lica iz obe porodice. Dana 30. maja 2018. godine, Osnovni sud u Peći (P 253/2016) osudio je okrivljenog na ukupnu kaznu od 25 godina zatvora za teško ubistvo, pokušaj teškog ubistva, izazivanje opšte opasnosti i nezakonito posedovanje i upotrebu oružja. Okrivljeni se žalio na presudu i Apelacioni sud (PAKR 434/2018) je 16. oktobra 2018. godine poništio prvostepenu presudu. Ponovljeno suđenje započelo je u januaru 2019. godine. Od tada je sud redovno održavao pretrese do uvođenje zatvaranja zbog pandemije COVID-19 sredinom marta 2020. godine.

Krajem leta 2020. godine, sud je nastavio suđenje i održao nekoliko pretresa; izricanje presude bilo je zakazano za 21. septembar, ali je predsednik sudskog veća, umesto da to učini, ponovo otvorio glavni pretres, uz obrazloženje da nije iscrpljen dokazni postupak. Predsednik pretresnog veća se penzionisao u oktobru 2020. godine, a zatim je Osnovni sud u Peći preneo predmet Osnovnom sudu u Đakovici, pošto Osnovni sud u Peći nije imao dovoljno sudija u Odeljenju za teška krivična dela. Predmet je morao ponovo da se pokrene u Osnovnom sudu u Đakovici u novembru 2020. godine. (PKR 191/2020), i od tada se pretresi održavaju redovno. Glavni pretres je zaključen izricanjem presude 14. marta 2022. godine. Okrivljeni je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 24 godine za krivično delo teško ubistvo, izazivanje opšte opasnosti i nedozvoljeno držanje oružja. Pismeno izrađena presuda je objavljena 2. juna. Obe strane su uložile žalbu na presudu i predmet je trenutno u Apelacionom sudu.

Predmet Zemljište 4 (PKR 130/2016)

Dana 3. marta 2016. godine, tužilaštvo je podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv 24 osobe, uključujući nekoliko sudija. Slučaj se odnosi na nezakonito sticanje vlasništva nad velikom količinom zemljišta u društvenom vlasništvu. Optužbe su se odnosile na organizovani kriminal, pranje novca, donošenje nezakonitih sudskih odluka i zloupotreba službenog položaja u vezi sa upisom zemljišta u društvenoj svojini. Sudija za prethodni postupak je već 27. novembra 2014. godine naložio privremeno oduzimanje zemljišnih parcela u vrednosti od otprilike 20 miliona evra. Dana 26. oktobra 2017. godine, održano je prvo ročište, nakon čega su usledila još dva pretresa u aprilu i maju 2019. godine. Predmet je sada u fazi glavnog pretresa, međutim, nijedno ročište nije bilo zakazano do 20. maja 2022. godine, kada nekoliko učesnika, uključujući jednog od sudija, nisu bili prisutni, te je rasprava odložena. Ročište zakazano za 20. jul je otkazano jer je predsedavajući sudija bio bolestan, i od tada nisu zakazana druga ročišta.

Predmet Bekstvo iz bolnice (PKR 685/2016)

Dana 17. novembra 2016. godine, tužilaštvo je podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv optuženih Emruša Tačija, Samija Luštakua i ostalih, koji su navodno bili deo veće grupe okrivljenih umešanih u bekstvo iz Univerzitetske bolnice u Prištini (UCCK) u maju 2014. godine. Optužnica je dvadeset četvoricu okrivljenih teretila da su navodno počinili niz različitih krivičnih dela kao što su bekstvo lica lišenih slobode, omogućavanje bekstva lica lišenih slobode, zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, nezakonito puštanje na slobodu lica lišenih slobode, pružanje pomoći počinocima nakon izvršenja krivičnih dela, falsifikovanje dokumenata, ometanje službenog svedočenja ili postupka, zastrašivanje tokom krivičnog postupka i učešće u organizovanoj kriminalnoj grupi. Nakon nekoliko neuspelih pokušaja, prvi pretres je održan 6. decembra 2017. godine. Tokom suđenja, krajem 2019. godine, okrivljena Mirvete Hasani, supruga Samija Ljuštakua, izjasnila se krivom za delo omogućavanje bekstva lica lišenih slobode u saizvršilaštvu i osuđena je na šest meseci zatvora, koji je potom preinačen u novčanu kaznu od 3.500 evra kao deo sporazuma o priznanju krivice. Dana 20. februara 2020. godine, sud je, u nameri da ubrza postupak, odlučio da razdvoji postupak protiv nekoliko optuženih u vezi sa tačkama zastrašivanja svedoka. Od tada nije zabeležen napredak u ovom odvojenom delu postupka.

Dana 14. aprila 2020. godine, Osnovni sud u Prištini je objavio presudu u ovom predmetu, oslobađajući Samija Ljuštakua i drugu dvojicu optuženih visokog profila u predmetu *Drenica*, Sahita Jašarija i Ismeta Hadžu, za bekstvo iz pritvora u Univerzitetskoj bolnici u Priština (UCCK) od 20. do 22. maja 2014. godine. Oslobođeni su i zatvorski čuvari optuženi da su pomogli u njihovom bekstvu. Okrivljeni Sami Ljuštaku i još trojica optuženih, koji su bili zaposleni u zatvoru Dubrava, proglašeni su krivim i osuđeni za druga dva slučaja bekstva od 21. avgusta i 22. septembra 2015. godine. Sami Ljuštaku je osuđen na novčanu kaznu od 12.000 evra, dok su zatvorski stražari kažnjeni sa po 1.000 evra.

Dana 30. oktobra 2020. godine, Apelacioni sud je doneo odluku da je žalba STRK-a delimično osnovana i poslao slučaj dvojice okrivljenih, koji su bili oslobođeni u prvom stepenu, na ponovno suđenje Osnovnom sudu u Prištini. To su bili Emruš Tači, bivši direktor Pritvorskog centra

u Prištini, optužen za zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja, i Nedžib Šatri, lekar u Pritvorskom centru u Dubravi, takođe optužen za zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja u vezi sa falsifikovanjem dokumenata i omogućavanje bekstva lica lišenih slobode. Apelacioni sud je takođe delimično usvojio žalbu STRK u vezi sa kaznama trojici korektivnih službenika u Dubravi i preinačio ih na uslovne kazne od šest meseci zatvora, dok je Osnovni sud izrekao samo novčane kazne od 1.000 evra. Presudom Apelacionog suda je takođe potvrđena zakonska zastarelost krivičnih dela protiv trojice istaknutih optuženih Samija Ljuštakua, Sahita Jašarija i Ismeta Hadže, zbog bekstva iz pritvora u Univerzitetškoj bolnici u Prištini (UCCK) od 20. do 22. maja 2014. godine. Ostatak prvostepene presude ostao je neizmenjen.

Dana 16. marta 2021. godine u Osnovnom sudu u Prištini održano je prvo ročište u ponovljenom suđenju Emrušu Tačiju i Nedžibu Šatriju i od tada se ročišta redovno održavaju sve do 21. februara 2022. godine, kada su obojica okrivljenih oslobođeni optužbi. Na ovu presudu je tužilac uložio žalbu.

Predmet Medikus (PKR 315/2018)

Dana 15. i 20. oktobra 2010. godine, tužilaštvo je podiglo dve optužnice pred Osnovnim sudom u Prištini (spojene u jedinstvenu u novembru 2010. godine) protiv sedam lica zbog trgovine ljudskim organima, organizovanog kriminala i drugih teških krivičnih dela. U optužnici se tvrdi da su se tokom 2008. godine na klinici Medikus dogodile desetine nelegalnih transplantacija bubrega. Glavni optuženi bili su urolog Ljutfi Derviši, koji je bio vlasnik klinike, i njegov sin Arban Derviši, koji je njome upravljao. Dana 29. aprila 2013. godine, Osnovni sud u Prištini (većinsko EULEX pretresno veće, odnosno većina sudija u tom pretresnom veću bile su međunarodne sudije EULEX-a) proglasio je optužene krivim za trgovinu ljudima i organizovani kriminal i osudio Ljutfija Dervišija na kaznu zatvora u trajanju od osam godina i Arbana Dervišija na sedam godina i tri meseca. Drugi okrivljeni u ovom predmetu, Sokolj Hajdini, glavni anesteziolog u klinici, osuđen je na zatvorsku kaznu u trajanju od tri godine. Dana 6. novembra 2015. godine, Apelacioni sud (većinsko EULEX veće) potvrdio je presudu.

Dana 8. marta 2016. godine, Arban Derviši i dana 5. aprila 2016. godine, Ljutfi Derviši podneli su zahteve za zaštitu zakonitosti protiv presude Apelacionog suda. Dana 7. marta 2016. godine, Sokolj Hajdini je takođe podneo žalbu na istu presudu Apelacionog suda. Dana 20. septembra 2016. godine, Vrhovni sud (većinsko EULEX veće) oslobodio je optuženog Sokolja Hajdinija za optužbe za organizovani kriminal i proglasio ga krivim za krivično delo teška telesna povreda. Dana 15. decembra 2016. godine, pretresno veće Vrhovnog suda koje je sada sastavljeno od većine lokalnih sudija, donelo je odluku o zahtevima za zaštitu zakonitosti koje su podneli Arban i Ljutfi Derviši. Ovom odlukom, osuđujuće presude u vezi sa Ljutfijem i Arbanom Dervišijem i Sokoljom Hajdinijem su poništene i predmet je vraćen Osnovnom sudu na ponovno suđenje. Ostali optuženi su ranije bili ili oslobođeni ili su optužbe odbijene. Osnovni sud u Prištini je dana 11. januara 2017. godine odredio pritvor Ljutfiju Dervišiju i izdao međunarodnu poternicu protiv Arbana Dervišija, koji je bio u bekstvu.

Dana 24. maja 2018. godine, Osnovni sud u Prištini (većinsko EULEX veće) proglasio je Ljutfija Dervišija krivim za trgovinu ljudima i organizovani kriminal i izrekao mu zatvorsku kaznu od

sedam godina i šest meseci, novčanu kaznu od 8.000 evra i zabranu obavljanja profesije urologa u periodu od dve godine počev od dana nakon odsluženja zatvorske kazne. Sokolj Hajdini proglašen je krivim za teške telesne povrede i osuđen na godinu dana zatvora.

Dana 6. novembra 2018.godine, Apelacioni sud, odlučujući o žalbama okrivljenih Ljutfija Dervišija i Sokolja Hajdinija protiv presude Osnovnog suda u Prištini od 24. maja 2018. godine, poništio je presudu i opet poslao slučaj na ponovno suđenje. Presuda Sokolju Hajdiniju poništena je pošto je krivično delo u potpunosti zastarelo. Arban Derviši se vratio na Kosovo 2019. godine, a zauzvrat je međunarodna poternica za njim obustavljena.

Dana 20. januara 2020. godine, odložen je prvi pretres u drugom ponovljenom suđenju protiv optuženih Ljutfija i Arbana Dervišija. Pretres je zakazan za 2. mart 2020. godine, ali nije održan zbog ograničenja u vezi s pandemijom. Sledeći pretres održan je 27. oktobra 2020. godine, nakon čega je suđenje odloženo na neodređeno vreme kako bi se obezbedilo vreme za lociranje svedoka. Nakon više od godinu dana neaktivnosti zbog teškoća u pronalaženju značajnog broja svedoka, ročište je trebalo da se održi 1. marta 2022. godine, ali je moralo biti otkazano zbog štrajka osoblja administracije u sudu. Pored toga, sudija je podneo nekoliko zahteva za izuzeće iz predmeta iz različitih razloga, koje je predsednik Osnovnog suda u Prištini odbio. Novo ročište zakazano je za 9. septembar 2022. godine, kada je ponovljeno suđenje trebalo da počne ispočetka, s obzirom da je poslednja produktivna rasprava održana 2020. godine. U tu svrhu planiraju se dalja ročišta.

BIVŠI EULEX-OVI PREDMETI RATNIH ZLOČINA

Predmet Drenica I (PKR 74/2018)

Dana 6. novembra 2013. godine, tužilaštvo je podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Mitrovici protiv sedam optuženih koji su se teretili da su počinili ratni zločin protiv civilnog stanovništva u periodu od juna do septembra 1998. godine u vezi s pritvorskim centrom OVK Likovac u Srbici. Dana 27. maja 2015. godine, prvostepeni sud je oslobodio optužene Sabita Gecija, Ismeta Hadžu, Sahita Jašarija i Avnija Zabeljija, što je Apelacioni sud potvrdio u drugom stepenu 15. septembra 2016. godine. Sami Ljuštaku je prvostepenom presudom proglašen krivim za teško ubistvo i komandnu odgovornost za narušavanje telesnog integriteta i zdravlja neidentifikovanog broja civila, i podneo je žalbu na ovu presudu. Pomenutom drugostepenom presudom Apelacionog suda od 15. septembra 2016. godine oslobođen je optužbe za ubistvo. Kasnije je, zajedno sa Suljejmanom Seljimijem, takođe oslobođen po preostaloj tački komandne odgovornosti presudom Vrhovnog suda od 3. jula 2017. godine, nakon čega je pušten na slobodu. Presudom Vrhovnog suda u predmetu *Drenica I* potvrđena je osuđujuća presuda Apelacionog suda od 15. septembra 2016. godine Jahiru Demakuu (koji je u prvom stepenu oslobođen, ali ga je nakon žalbe tužilaštva Apelacioni sud proglasio krivim) i Suljejmanu Seljimiju za narušavanje telesnog integriteta i zdravlja neidentifikovanom muškarcu sa područja Šipolja u Mitrovici višestrukim premlaćivanjem.

Dana 11. juna 2018. godine, Vrhovni sud je vratio predmet na ponovno suđenje Osnovnom sudu u Mitrovici (nakon što je presudom Ustavnog suda od 7. juna 2018. godine ukinuta presuda

Vrhovnog suda od 19. jula 2017. godine, u vezi sa predmetom *Drenica II* i vraćena na ponovno razmatranje), obojica osuđenih oslobođeni su izdržavanja kazne. Međutim, i Jahir Demaku i Suljejman Seljimi ostali su u zatvoru na izdržavanju kazne izrečene u vezi sa presudom u predmetu *Drenica II*, sve dok nisu uslovno pušteni odlukama Veća za uslovno puštanje na slobodu od 24. oktobra 2018. godine i 25. januara 2019. godine. Nakon otvaranja Specijalnog odeljenja pri Osnovnom sudu u Prištini⁶⁸, Osnovni sud u Mitrovici poslao je predmet Specijalnom odeljenju prištinskog Osnovnog suda, smatrajući da više nije u njegovoj nadležnosti. U aprilu 2019. godine, Specijalno odeljenje vratilo je slučaj Osnovnom sudu u Mitrovici, uz obrazloženje da je Osnovni sud u Mitrovici već započeo postupak donošenja presude u ovom predmetu i da bi zbog toga trebalo da ga dovrši. Dana 6. novembra 2019. godine, imenovana su dva člana pretresnog veća u Osnovnom sudu u Mitrovici, ali je na zahtev tužioca prvi pretres zakazan za 26. decembar 2019. godine odložen za 25. mart 2020. godine. Zbog ograničenja u vezi sa pandemijom, pretres zakazan za 25. mart nije održan. Pretres zakazan za 7. decembar 2020. godine je takođe otkazan, jer je potvrđeno da je predsedavajući sudija inficiran COVID-om 19. Odlazak sudije u penziju krajem aprila 2021. godine prouzrokovao je dalja odlaganja. Ukratko, prošlo je više od tri godine otkad je Ustavni sud poslao predmet Osnovnom sudu u Mitrovici na ponovno suđenje juna 2018. godine, bez ikakvog napretka.

Predmet Zoran Vukotić I (P 57/2019)

Dana 20. aprila 2017. godine, tužilaštvo je pred Osnovnim sudom u Mitrovici podiglo optužnicu protiv Zorana Vukotića. On se teretio da je, kao pripadnik srpske policije i kao zatvorski čuvar, u saizvršilaštvu sa drugim neidentifikovanim pripadnicima srpske policije, navodno učestvovao u nezakonitom držanju većeg broja civila, kosovskih Albanaca, u zatvoru u Smrekovnici u regionu Mitrovice, od maja do početka juna 1999. godine, gde ih je navodno podvrgavao mučenju i drugom nečovečnom postupanju. Osnovni sud u Mitrovici je 25. maja 2018. godine doneo presudu kojom je okrivljeni proglašen krivim i izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od šest i po godina. Na presudu je uložena žalba okrivljenog. Dana 30. januara 2019. godine, Apelacioni sud je delimično poništio presudu Osnovnog suda u Mitrovici i predmet je upućen Osnovnom sudu na delimično ponovno suđenje. Nakon ovog datuma nije održano nijedno ročište.

Predmet Zoran Vukotić III (P 86/2017)

Tužilaštvo je 23. juna 2017. godine podiglo optužnicu protiv Zorana Vukotića pred Osnovnim sudom u Mitrovici. On se teretio da je 17. aprila 1999. godine, u Vučitrnu, navodno, kao pripadnik srpske policije i u saizvršilaštvu sa drugim neidentifikovanim pripadnicima tih snaga, učestvovao u pljački civilnog stanovništva kosovskih Albanaca i ubijanju 13-godišnjeg dečaka, kosovskog Albanca. Prvo ročište je održano 15. decembra 2017. godine. Nakon ovog datuma nije održano nijedno ročište.

⁶⁸ Specijalno odeljenje je osnovano Zakonom o sudovima 06/Z-054, koji je stupio na snagu početkom 2019. godine. To je specijalizovano odeljenje u Osnovnom sudu u Prištini i Apelacionom sudu koje se bavi isključivo predmetima Kancelarije specijalnog tužilaštva (STK), odnosno najtežim krivičnim predmetima.

PREDMETI NA KOJIMA NIJE RADIO EULEX⁶⁹

Predmeti Stent (PKR 40/2018)

Tužilaštvo je 14. juna 2016. godine podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv 60 okrivljenih i dva pravna lica za krivična dela zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja, primanje i davanje mita, neodgovorno lečenje, nedozvoljeno obavljanje medicinske ili farmaceutske delatnosti i utaje poreza.

Na osnovu presude Osnovnog suda u Prištini, predmet je podeljen zbog velikog broja optuženih.

Ferid Agani, bivši ministar zdravlja, i Gani Šabani, bivši generalni sekretar Ministarstva, optuženi su u predmetu Stent i za zloupotrebu službenog položaja. Prvostepenom presudom od aprila 2019. godine osuđeni su na kaznu zatvora u trajanju od 2,5, odnosno 2 godine zatvora. Međutim, AS je vratio predmet Osnovnom sudu u Prištini na ponovno suđenje. Tokom 2020. godine nije bilo zakazanih ročišta, ali je u junu 2021. godine predmet krenuo prilično efikasnom dinamikom do kraja jula, kada je završeno ponovljeno suđenje. Pre iznošenja završne reči, tužilac je izmenio optužnicu, te je u novoj optužnici navodna šteta za kosovski budžet smanjena sa oko 4,5 miliona evra na 11.000 evra. Presuda je objavljena 1. avgusta i obojica optuženih su oslobođeni optužbi.

U predmetu *Stent II*, 45 optuženih, gotovo isključivo lekara, optuženo je za zloupotrebu službenog položaja u saizvršilaštvu i primanje mita. Naknadno je ovaj predmet razdvojen na dva dela: *Stent II.1*, sa većinom okrivljenih, i *Stent II.2*, sa samo šest okrivljenih, koji su tokom suđenja delimično bili odsutni zbog zdravstvenih problema. U potonjem predmetu, ročišta su kontinuirano odlagana uglavnom zbog odsustva optuženih iz zdravstvenih razloga. S druge strane, predmet *Stent II.1* je ponovo otpočeo sa produktivnom raspravom održanom u decembru 2021. godine i napredovao je do maja 2022. godine, iako sporim tempom sa brojnim ročištima koja su odlagana zbog odsustva optuženih. Pored toga, predmetu je raspoređen novi predsednik pretresnog veća zbog zdravstvenih problema prethodnog, što je izazvalo dodatna odlaganja.

Konačno, predmet *Stent III* se odnosi na ostale okrivljene (fizička i pravna lica). Oni se suočavaju sa optužbama za davanje mita, neodgovorno lečenje, nezakonito obavljanje medicinske delatnosti i utaju poreza, pojedinačno i u saizvršilaštvu. Neki od okrivljenih su strani državljani (npr. Turske i Severne Makedonije). Nakon dužeg perioda potvrđivanja optužnice, pripremno ročište za glavni pretres trebalo je da se održi u oktobru 2020. godine, ali je otkazano i odložena na neodređeno vreme, jer je odbrana tvrdila da nema uvida u spise predmeta. U novembru 2021. godine ponovo su zakazana ročišta, ali su prekinuta zbog problema u vezi sa prevodom spisa predmeta za strane optužene. Dakle, predmet je u mirovanju jer se još čeka na prevod spisa predmeta.

⁶⁹ Predmeti ratnih zločina na kojima nije radio EULEX obrađeni su u sledećem odeljku.

Predmet Avans (PPS 19/19)

Tužilaštvo je 6. oktobra 2020. godine podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv Mendima Sojeva i Ganimete Gaši-Ahmeti, prvi službenik Kosovske agencije za medicinske proizvode (KAMP), a druga službenica Ministarstva zdravlja (MZ), za navodna krivična dela pronevere na dužnosti i upada u računarske sisteme. Prema rečima tužioca, navodna šteta za budžet iznosi više od milion evra stečenih nezakonitim davanjem akontacije za službena putovanja u inostranstvo. Glavni pretres je trenutno u fazi izvođenja dokaza. Do kraja ovog izveštajnog perioda održana su brojna ročišta na kojima su pozvani mnogi svedoci, od kojih su većina bili osumnjičeni na početku istrage (ali su kasnije oslobođeni optužbi jer protiv njih nisu pronađeni dokazi u vezi sa bilo kakvom nezakonitom radnjom). Predmet je aktivan od podizanja optužnice i zakazivanja redovnih ročišta. Međutim, i pored malog broja okrivljenih, broj iskaza i materijalnih dokaza je veliki, što doprinosi dužem trajanju postupka.

Predmet Gani Rama i Palj Ljekaj (PKR 110/2021)

Dana 25. maja 2016. godine, tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv Ganija Rame pred Osnovnim sudom u Đakovici. U svojstvu službenog lica opštine Đakovica tokom perioda 2008-2012, optuženi je navodno prekoračio svoja službena ovlašćenja u vezi sa subvencijama i nabavkama u svoju ili tuđu korist, čime je naneo štetu opštinskom budžetu u ukupnom iznosu od 218.956,67 evra. Dana 13. februara 2017. godine, Osnovni sud je oslobodio optuženog na osnovu toga što nije bilo moguće dokazati da je počinio krivično delo za koje je optužen. Tužilaštvo se žalilo na ovu odluku i Apelacioni sud je vratio predmet na ponovno suđenje. Dana 9. februara 2018. godine, Osnovni sud u Đakovici ponovo je oslobodio optuženog, po istim osnovama kao i u prvom suđenju. Tužilaštvo se ponovo žalilo i Apelacioni sud je dana 1. novembra 2018. godine, usvojio žalbu i vratio predmet Osnovnom sudu na drugo suđenje, obrazlažući da je prvostepeni sud svoju presudu u potpunosti zasnovao na mišljenju finansijskog veštaka, koji nije pružio jasno i konkretno mišljenje u vezi sa položajem i ovlašćenjima okrivljenog u vreme kada su počinjena navodna krivična dela.

Dana 7. novembra 2019. godine, započeto je drugo ponovno suđenje u Osnovnom sudu u Đakovici, nakon što je sud spojio predmet sa predmetom protiv bivšeg gradonačelnika Đakovice Palja Ljekaja i ostalih (PKR 16/2018), koji su takođe uglavnom optuženi za krivično delo zloupotreba službenog položaja ili ovlašćenja. Od početka ovog novog spojenog suđenja održani su redovni pretresi do uvođenja mera u vezi sa COVID-om 19 sredinom marta 2020. godine. Pretresi su ponovo počeli da se održavaju u leto 2020. godine, a dana 19. februara 2021. godine, sud je osudio Palja Ljekaja i Ismeta Isufija na uslovnu kaznu zatvora od po godinu dana i šest meseci, dok je Gani Rama osuđen na kaznu zatvora od godinu dana uslovno. Velji Hajdaraga je osuđen na kaznu zatvora od godinu dana i osam meseci uslovno kao i na novčanu kaznu od 8.000 evra. Zatvorske kazne neće biti služene ako oni ne počine neko drugo krivično delo tokom perioda provere od dve godine svaki. Palju Ljekaju, Ismetu Isufiju i Gani Rami se zabranjuje vršenje funkcija u javnoj upravi ili javnim službama tokom perioda od dve godine od dana kada presude postanu pravosnažne. Sva četvorica optuženih su u obavezi da zajedno nadoknade iznos od 69.786 evra opštini Đakovica u roku od godinu dana od dana kada presuda postane

pravosnažna. I, na kraju, sud je obavezao Velji Hajdaragu da obešteti poreske organe u iznosu od 21.283 evra (neplaćeni porez) i dalje 3.435 evra (doprinosi za penzije). U međuvremenu su optuženi uložili žalbu na presudu i 23. avgusta 2021. godine, Apelacioni sud je odlučio da se održi novo ponovno suđenje za koje je prvi pretres bio zakazan za 27. oktobar, ali na kraju nije održan. Sudska ročišta su potom održana 8. novembra 2021, 13. decembra 2021. i 18. januara 2022. godine. Dana 21. januara 2022. godine, presuda je objavljena i svi optuženi su oslobođeni. Tužilaštvo je podnelo žalbu, međutim Apelacioni sud je potvrdio oslobađajuću presudu 22. avgusta 2022. godine.

Predmet Autoput Gnjilane (PPS 34/2019)

Januara 2021. godine, tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv četiri službenika Ministarstva za infrastrukturu pred Osnovnim sudom u Prištini zbog nedozvoljenih radnji u vezi sa procedurom za tender za izgradnju autoputa Priština-Gnjilane. Optuženi su Betim Rečica (bivši sekretar Ministarstva za infrastrukturu), Isa Beriša, Ljeonora Ljimani i Mirdit Emini, svi službenici Ministarstva za infrastrukturu, koji su bili uključeni u proces nabavke. Betim Rečica se tereti za više krivičnih dela, uključujući trgovinu uticajem, zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja i pranje novca. Ostalo troje optuženih se terete za zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja. Ovaj predmet je rezultat istraga koje je vodila bivša radna grupa za borbu protiv korupcije (RGBK). Od septembra 2021. bilo je nekoliko pokušaja da se pokrene glavni pretres, ali je tek 10. januara 2022. glavni pretres počeo. Nakon uvodnih reči, zakazane su redovna sudska ročišta na kojima su pozvani brojni svedoci u okviru dokaznog postupka. Sva ročišta su bila produktivna i do kraja izveštajnog perioda suđenje se bližilo kraju ispitivanja svedoka.

Predmet 3 % (P 2022/2017)

Dana 28. aprila 2017. godine, tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv Bujara Bukošija (bivšeg premijera Kosova), Nasera Osmanija (bivšeg poslanika) i Atdea Gašija (bivšeg savetnika Bujara Bukošija). Optuženi su navodno proneverili novac povezan sa budžetom u vezi sa 'donacijama od 3%' (dobrovoljni prilog, uglavnom kosovskih dijaspora u znak podrške Kosovu) tokom perioda 2006-2015. godine, (Bujar Bukošij navodno oko 91.000 evra, Naser Osmani i Atde Gaši zajedno približno navodno 154.000 evra). Predmet protiv Bujara Bukošija je kasnije razdvojen, jer se on zbog ozbiljnog zdravstvenog stanja nalazi na lečenju u inostranstvu. Dana 3. decembra 2018. godine, sud je odbacio zahtev Nasera Osmanija i Atdea Gašija za odbacivanje optužnice. Dana 17. januara 2019. godine, Apelacioni sud je odbacio njihove žalbe. Dana 15. avgusta 2019. godine, suđenje je počelo održavanjem redovnih ročišta do kraja oktobra 2019. godine. Naredno ročište je održano 31. januara 2020. godine, a zatim tek u julu 2020. godine, zbog kašnjenja u dostavljanju izveštaja finansijskog veštaka (koji je zatražio sudija). Predmet je dodatno odlagan zbog pandemije COVID-19. Sud je tek krajem oktobra i početkom novembra 2020. godine bio u mogućnosti da održi dve rasprave, nakon čega je usledio glavni pretres 11. novembra, na kojem je sud objavio presudu u ovom predmetu. Sudija je optužene Nasera Osmanija i Atdea Gašija proglasio krivim za krivično delo pronevera novca. Obojica su osuđeni na po tri godine zatvora i naloženo im je da u budžet Kosova vrate iznos od 154.132,47 evra. Što se tiče krivičnog dela utaja poreza, sudija je odbio da donese presudu zbog apsolutne zastarelosti krivičnog dela. Predmet je u toku na Apelacionom sudu.

PREDMETI RATNIH ZLOČINA NA KOJIMA NIJE RADIO EULEX

Predmet Svetomir Bačević (PPS 108/2020)

Tužilaštvo je 9. novembra 2021. godine podnelo optužnicu Specijalnom odeljenju Osnovnog suda u Prištini⁷⁰ protiv Svetomira Bačevića zbog navodnog izvršenja krivičnog dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. U optužnici se navodi da je okrivljeni, koji nije bio pripadnik Oružanih snaga Jugoslavije, u periodu jul-avgust 1998. godine uzeo taoca civila u selu Belo Polje. Suđenje je počelo pripremnim ročištem 17. novembra 2021. godine. Dana 8. septembra 2022. godine Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini objavilo je presudu kojom je okrivljeni oglašen krivim po optužbama i osuđen na pet godina zatvora.

Predmet Muhamet Aljidema (PPS 42/2021)

Tužilaštvo je 29. marta 2022. godine Osnovnom sudu u Prištini podnelo optužnicu protiv okrivljenog Muhameta Aljideme, koja ga tereti po tri tačke da je počinio ratni zločin protiv civilnog stanovništva kao pripadnik Oružanih snaga Jugoslavije tokom oružanog sukoba na Kosovu. U optužnici se navodi da je (1) dana 28. marta 1999. godine u selu Izbica okrivljeni učestvovao i doprineo ubistvu civila, da je (2) dva meseca kasnije i na istoj lokaciji, zajedno sa drugim pripadnicima oružanih snaga Jugoslavije, ekshumirao tela, a zatim ih sa više kamiona prevezao u nepoznatom pravcu i da je (3) dana 28. marta 1999. godine u istom selu zajedno sa ostalim pripadnicima oružanih snaga Jugoslavije, počinio krivična dela nečovečno postupanje, narušavanje telesnog integriteta i zdravlja i raseljavanje, pljačkanje i uništavanje imovine nad civilnim stanovništvom.

Dana 12. aprila 2022. godine, Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini održalo je prvo pripreмно ročište i kasnije donelo rešenje kojim je potvrđena optužnica protiv okrivljenog. Drugo pripreмно ročište održano je 13. jula, a odluka predsedavajućeg sudije o prigovorima na dokaze još je bila na čekanju.

Predmet Duško Arsić (PPS 118/2021)

Dana 8. decembra 2021. godine, na zajedničkom prelazu Rudnica/Jarinje, Policija Kosova je uhapsila Duška Arsića, osumnjičenog kao počinioca ratnog zločina tokom oružanog sukoba na Kosovu. Istog dana, Odeljenje za ratne zločine STK donelo je rešenje o pokretanju istrage, kojom se Duško Arsić tereti po dve tačke, obe tačke za ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. u vezi sa članom 22. Krivičnog zakona Jugoslavije (KZSFRJ). U optužnici se navodi da je okrivljeni učestvovao u prinudnom proterivanju i raseljavanju stanovnika Prištine i okoline, zatim u pljačkanju i paljenju kuća i maltretiranju civila. Ovaj zločin je navodno počinio u periodu od januara do juna 1999. godine u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima oružanih snaga Jugoslavije. Druga tačka optužnice odnosi se na navodno držanje, zlostavljanje i mučenje

⁷⁰ Specijalno odeljenje je osnovano Zakonom o sudovima 06/Z-054, koji je stupio na snagu početkom 2019. godine. To je specijalizovano odeljenje u Osnovnom sudu u Prištini i Apelacionom sudu koje se bavi isključivo predmetima Kancelarije specijalnog tužilaštva (STK), odnosno najtežim krivičnim predmetima.

15-godišnjeg maloletnika 20. aprila 1999. godine, čije su teške posledice i dalje bile prisutne. Na kraju ovog izveštajnog perioda, predmet je još uvek bio na čekanju u fazi istrage.

Predmet Časlav Jolić (PPP 23/2022)

Policija Kosova je 2. juna 2022. godine uhapsila Časlava Jolića, koji je osumnjičen da je počinio ratni zločin protiv civilnog stanovništva tokom oružanog sukoba na Kosovu prema članu 142. u vezi sa članom 22. Krivičnog zakona Jugoslavije (KZSFRJ), i članu 3. Ženevskih konvencija. On se tereti da je u dva navrata, prvi put krajem marta 1998. i drugi u maju 1998. godine, pretukao civila kosovskog Albanca, pri čemu je drugi put žrtva od premlaćivanja bila bez svesti 20 minuta. Istog dana, Odeljenje za ratne zločine STK donelo je rešenje o pokretanju istrage. Na kraju ovog izveštajnog perioda, predmet je još uvek bio na čekanju u fazi istrage.

Predmet Milorad Đoković (PPS 47/2022)

Policija Kosova je 27. juna 2022. godine uhapsila Milorada Đokovića, osumnjičenog da je počinio ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Dan kasnije, Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini odredilo je pritvor okrivljenom. On se sumnjiči da je 7. maja 1999. godine, kao pripadnik oružanih snaga Jugoslavije, učestvovao u operaciji u selu Ozrim, u kojoj je ubijeno devet kosovskih Albanaca, a petoro nestalo. Trenutno je predmet još uvek u fazi istrage.

Predmet Remzi Šalja (P 181/2016), poznat i kao 'Predmet Crvena jabuka'

U oktobru 2016. godine, tužilaštvo je podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prizrenu protiv Remzija Šalje zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva tokom oružanog sukoba na Kosovu. Optuženi je bio član OVK-a i navodno je, zajedno sa još 5-6 neidentifikovanih pripadnika OVK-a, kidnapovao i ubio jednu osobu 26. juna 1998. godine. Dana 3. jula 2019. godine, sud je okrivljenog proglasio krivim za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva i osudio na 14 godina zatvora. Protiv ove presude optuženi podneo žalbu Apelacionom sudu. Dana 26. novembra 2019. godine, Apelacioni sud je delimično usvojio žalbu i preinačio prvostepenu presudu i osudio okrivljenog na 10 godina zatvora. Drugi deo presude ostao je nepromenjen, dok je žalba oštećenog odbijena kao neosnovana. Branilac okrivljenog podneo je zahtev za zaštitu zakonitosti protiv ove presude na osnovu kršenja krivičnog zakona i bitnih povreda odredaba krivičnog postupka. Dana 2. marta 2020. godine, Vrhovni sud je odobrio zahtev i poništio obe presude i vratio predmet na ponovno suđenje u Osnovni sud u Prizrenu, gde je suđenje trenutno u toku.

Predmet Zoran Đokić (PPS 23/2018)

Dana 31. maja 2019. godine, tužilaštvo je podnelo je Specijalnom odeljenju Osnovnog suda u Prištini optužnicu za ratne zločine protiv Zorana Đokića. Navodi se da je 28. marta 1999. godine u Peći, delujući zajedno sa organizovanom kriminalnom grupom srpske nacionalnosti, u policijskoj, paravojnoj i vojnoj uniformi, u cilju nanošenja velike patnje, narušio telesni integritet ili zdravlje kosovskih Albanaca i primenio mere zastrašivanja ugroženog civilnog stanovništva

pljačkanjem, ubijanjem i proterivanjem nezaštićenog civilnog stanovništva. Ovom prilikom je navodno ulazio u kuće civila kosovskih Albanaca, terao ih da sa porodicama napuste grad, nanosio im psihičke patnje, oduzimao novac i dragocenosti i fizički i psihički ih maltretirao.

Glavni pretres je počeo 4. decembra 2019. godine i završio se, nakon nekih odlaganja vezanih sa pandemijom, 4. februara 2021. godine završnim rečima stranaka. Dana 11. februara 2021. godine, Osnovni sud u Prištini je objavio presudu. Zoran Đokić je proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 12 godina zbog izvršenja krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. u vezi sa članom 22. KZ SFRJ, u vezi sa čl. 3 Ženevskih konvencija. Okrivljeni je uložio žalbu na ovu odluku i 12. oktobra 2021. godine Apelacioni sud je održao žalbenu raspravu. Apelacioni sud je 8. novembra 2021. doneo odluku kojom je potvrđena prvostepena presuda. Protiv ovog rešenja okrivljeni je podneo zahtev za zaštitu zakonitosti i Vrhovni sud ga je 15. februara 2022. godine odbio i potvrdio rešenje AS.

Predmet Goran Stanišić (PPS 14/2018)

Dana 6. februara 2020. godine, tužilaštvo podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv Gorana Stanišića kojom se tereti za ratne zločine počinjene protiv civilnog stanovništva tokom rata na Kosovu. U aprilu 1999. godine, optuženi je navodno učestvovao u napadu širokih razmera srpskih policijskih, vojnih i paravojnih snaga na dva sela u opštini Lipljan i učestvovao u deportaciji i ubijanju civila.

Zbog zatvaranja u martu 2020. godine i naknadnog odlaganja sudskog postupka, glavni pretres je počeo nekoliko meseci kasnije i obavljen je blagovremeno. Do kratkog kašnjenja je došlo u periodu od aprila 2021. godine do maja 2021. godine zbog nesposobnosti administracije Osnovnog suda u Prištini da braniocu obezbedi prevod zapisnika sa pretresa na srpski jezik. Dana 27. maja 2021. godine nastavljen je glavni pretres saslušanjem svedoka. Dana 30. oktobra 2021. godine stranke su dale završne reči, a 5. oktobra 2021. godine, Osnovni sud u Prištini je objavio presudu. Goran Stanišić je proglašen krivim i osuđen na 20 godina zatvora. Nakon podnošenja žalbe od strane okrivljenog, AS je održao raspravu 27. septembra 2022. godine i na kraju ovog izveštajnog perioda čekalo se na izricanje drugostepene presude.

Predmet Zoran Vukotić IV (PPS 09/2018)

Dana 6. marta 2020. godine, tužilaštvo je podiglo optužnicu za ratni zločin protiv Zorana Vukotića pred Specijalnim odeljenjem Osnovnog suda u Prištini. Navodi se da je 22. maja 1999. godine kao pripadnik srpske policije učestvovao u sistematskom napadu širih razmera vojnih, policijskih i paravojnih srpskih snaga na civilno stanovništvo kosovske Albanice u opštini Vučitrn, kao i u proterivanju civilnog stanovništva kosovskih Albanaca, pri čemu je navodno izvršio fizičko, psihičko i seksualno nasilje nad jednom kosovskom Albankom. Vukotić je izručen iz Crne Gore u novembru 2016. godine i izdržava kaznu nakon što je osuđen u predmetu *Vukotić I*, a protiv njega se vodi još nekoliko predmeta koji su u raznim fazama postupka pred Osnovnim sudom u Mitrovici (ponovljena suđenja za deo predmeta *Vukotić I*, u kojem je prvobitno oslobođen optužbi na prvom stepenu, ponovljeno suđenje u predmetu *Vukotić II* i suđenje u predmetu *Vukotić III*).

Glavni pretres je počeo 15. juna 2020. godine. Kratko odlaganje je nastupilo između 1. aprila 2021. i 30. juna 2021. zbog nemogućnosti administracije Osnovnog suda u Prištini da braniocu obezbedi prevod zapisnika sa sednica na srpski jezik. Glavni pretres je nastavljen 30. juna 2021. sa završnim rečima stranaka. Dana 5. jula 2021. godine, Osnovni sud u Prištini proglasio je okrivljenog krivim po optužnici i osudio ga na kaznu zatvor au trajanju od deset godina.

Sve strane su podnele žalbu na presudu. STK i žrtva tražili su od Apelacionog suda izricanje kazne od 20 godina zatvora, dok su Zoran Vukotić i njegov branilac u dve odvojene žalbe zatražili oslobađanje. Dana 21. jula 2022. godine, Apelacioni sud je odlučio da se predmet vrati Osnovnom sudu u Prištini na ponovno suđenje. Osnovni sud u Prištini je 11. novembra doneo presudu kojom je optuženi ponovo osuđen na deset godina zatvora.

Predmet Zlatan Krstić/Destan Šabanaj (PPS 17/2019)

Decembra meseca 2019. godine, tužilaštvo je podnelo optužnicu Osnovnom sudu u Prištini protiv Zlatana Krstića i Destana Šabanaja, obojica pripadnici srpske policije tokom rata na Kosovu po više tačaka. Zlatan Krstić optužen je za kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava (Ženevska konvencija). Tvrdilo se da je 26. marta 1999. godine u selu u opštini Uroševac, svesno i sa namerom, delujući u skladu sa planom i naredbama svojih pretpostavljenih, direktno učestvovao u napadu na civilno stanovništvo. Okrivljeni je navodno učestvovao u teškom zlostavljanju članova porodice Nuha, silom ih udaljio iz kuće, nečovečno postupao, učestvovao u nezakonitom i namernom uništavanju imovine porodice, proterivanju 15 članova porodice i u uzimanju četiri osobe kao talaca i značajno je doprineo njihovom okrutnom postupanju, maltretiranju, mučenju, sakaćenju i na kraju ubijanju. Destan Šabanaj optužen je za kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava protiv civila. Dana 1. aprila 1999. godine, on je navodno naredio da se tela žrtava rata sahranjuju bez dostojanstva i kršeći ratna pravila naređujući drugim pripadnicima policije da tela premeste iz prištinske mrtvačnice i prebace ih u neobeleženu masovnu grobnicu.

Glavni pretres je održavan tokom čitave 2020. godine kao i početkom 2021. godine. Dana 23. marta 2021. godine, Specijalno odeljenje Osnovnog suda u Prištini objavilo je presudu, kojom su obojica optuženih proglašena krivim po optužnici. Zlatan Krstić je osuđen na 14 godina i šest meseci zatvora, a Destan Šabanaj na sedam godina zatvora. Obojica su podnela žalbu Apelacionom sudu. Dana 8. novembra 2021. godine, Apelacioni sud je odbio obe žalbe, čime je potvrdio prvostepenu presudu. Oba okrivljena su podnela zahteve za zaštitu zakonitosti pred Vrhovnim sudom. Vrhovni sud je 23. juna 2022. usvojio zahtev Destana Šabanaja i oslobodio ga optužbi. Zahtev Zlatana Krstića je odbijen.

 www.eulex-kosovo.eu

 [@eulex.kosovo](https://www.facebook.com/eulex.kosovo)

 [@eulexkosovo](https://twitter.com/eulexkosovo)

 [eulexkosovo](https://www.youtube.com/eulexkosovo)